

Utlåtande 2017:30 RI+VII (Dnr 171-1292/2016)

Grönare Stockholm

Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Grönare Stockholm, Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden godkänns i enlighet med bilaga 2 till utlåtandet.
2. Stadsbyggnadsnämnden ska särskilt beakta Grönare Stockholm, Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden i arbetet med ny översiktsplan.

Föredragande borgarråden Karin Wanngård och Daniel Helldén anför följande.

Ärendet

Ansvaret för att planera, utveckla och förvalta parker delas mellan flera nämnder och bolagsstyrelser. Behovet av tydlig styrning och en välfungerande samordning är därmed särskilt tydligt. I kommunfullmäktiges budget för 2016 gavs kommunstyrelsen i uppdrag att mot denna bakgrund genomföra en översyn av parker och naturområden med syftet att staden ska kunna växa på ett hållbart sätt.

I detta ärende redovisas resultatet av denna översyn och ett förslag till nya riktlinjer inom detta verksamhetsområde.

Riktlinjerna har reviderats utifrån remissinstanserna synpunkter. Vad som har ändrats beskrivs i ärendebeskrivningen i remissammanställningen.

Beredning

Ärendet har initierats av stadsledningskontoret och remitterats till exploateringsnämnden, fastighetsnämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden, kyrkogårdsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, samtliga stadsdelsnämnder och Stockholms Stadshus AB. Stockholms Stadshus AB har underremitterat till dotterbolagen AB Svenska Bostäder, AB Familjebostäder, AB Stockholms hem, Micasa Fastigheter i Stockholm AB, Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB), Stockholm Vatten AB och Stockholms Hamn AB. Dessutom har Rådet till skydd för Stockholms Skönhet, Föreningen Stor-Stockholms Koloniträdgårdar och Föreningen/gruppen Skydda Nytorps Gärde inkommit med svar.

Exploateringsnämnden är positiv till stadens ambition att ta ett helhetsgrepp över de styrdokument som rör grönrågor, men anser att dokumentet bör innehålla tydligare riktlinjer och ställningstaganden samt utförligare beskriva ekosystemtjänster.

Fastighetsnämnden ställer sig positiv till att det utvecklas en tydligare styrning och samordning vad gäller stadens parker och grönområden. Vidare ser nämnden positivt på att en samordningsgrupp som samlar nämnderna etableras för att underlätta styrning och operativt arbete.

Idrottsnämnden är positiv till att det utvecklas en tydligare styrning och samordning för stadens parker och grönområden, samt är positiv till att en samordningsgrupp bildas, som samlar nämnderna för att underlätta styrning och operativt arbete.

Kulturnämnden ser positivt på ambitionen att föreslå riktlinjer för stadens arbete att nå stadens övergripande mål.

Kyrkogårdsnämnden påtalar otydligheten kring om riktlinjerna även riktar sig till kyrkogårdsnämnden som ansvarar för ca 240 ha kyrkogårdsmark och därför är en betydande förvaltare av grönsstruktur inom Stockholms stad.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden är positiv till att det tagits ett helhetsgrepp över de styrdokument som rör grönrågor, men anser inte att föreliggande dokument fyller det behov av vägledning som finns inom stadens organisation.

Stadsbyggnadsnämnden är positiv till att en samordningsgrupp för grönrågor bildas i staden.

Trafiknämnden anser att riktlinjerna bidrar till en värdefull ökad tydlighet kring hur de gröna frågorna ska hanteras i planeringsprocessen i staden, samt hur dessa frågor ska hanteras förvaltningsövergripande.

Bromma stadsdelsnämnd ställer sig i huvudsak positiv till de föreslagna riktlinjerna som nämnden bedömer på ett bra sätt behandlar grönstrukturfrågorna.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd är mycket positiv till riktlinjerna och det gemensamma förhållningssätt till hela stadens grönstruktur som kan skapas utifrån dessa.

Farsta stadsdelsnämnd välkomnar förslaget, men anser att det är för teoretiskt och att den praktiska användningen av dokumentet därigenom blir begränsad samt att stadens processer beskrivs på ett otydligt sätt.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd anser att det överlag är ett välformulerat dokument som utgår från hur planering och förvaltning av parker och grönområden görs idag.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd är positiv till remissförslaget och välkomnar särskilt inrättandet av en ny strategisk samordningsgrupp som ges ett helhetsansvar med syfte att stödja genomförande och samordning inom staden.

Kungsholmens stadsdelsnämnd anser att Grönare Stockholm ger en strategisk vägledning genom att tre övergripande mål beskrivs men att målen behöver kompletteras med ett fjärde mål som beskriver visionen om hur Stockholmslandskapets karaktärsdrag och parkernas gröna kulturvärden ska förvaltas och utvecklas. Vidare saknar nämnden en beskrivning av vilka olika parkkaraktärer som finns i staden.

Norrmalms stadsdelsnämnd anser att Grönare Stockholm ger en strategisk vägledning genom att tre övergripande mål beskrivs, men att målen behöver kompletteras med ett fjärde mål som beskriver visionen om hur Stockholmslandskapets karaktärsdrag och parkernas gröna kulturvärden ska förvaltas och utvecklas.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd är positiv till de föreslagna riktlinjerna, som kan bli ett viktigt styrdokument både när det gäller ombyggnads- och nybyggnadsprojekt.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd anser att det är bra att gemensamma riktlinjer för stadens parker och naturområden tas fram, men att dokumentet behöver utvecklas vidare.

Skärholmens stadsdelsnämnd är mycket positiv till att ett gemensamt förhållningssätt till hela stadens grönstruktur tas fram, men saknar tydligare

riktlinjer för hur investeringsmedel och driftmedel för park- och naturmark ska fördelas.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd anser att riktlinjerna förtydligar och underlättar arbetet mot ett grönare Stockholm.

Södermalms stadsdelsnämnd anser att bildandet av en strategisk samordningsgrupp under ledning av stadsträdgårdsmästaren är ett bra förslag som kan stärka och utveckla arbetet med stadens parker och grönområden.

Älvsjö stadsdelsnämnd påpekar att det inte framgår om detta dokument ska ersätta till exempel Den gröna promenadstaden.

Östermalms stadsdelsnämnd anser att Grönare Stockholm ger en strategisk vägledning genom att tre övergripande mål beskrivs, men anser dock att målen behöver kompletteras med ett fjärde mål som beskriver visionen om hur Stockholmslandskapets karaktärsdrag och parkernas gröna kulturvärden ska förvaltas och utvecklas.

Stockholms Stadshus AB välkomnar förslaget till riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden.

Rådet till skydd för Stockholms Skönhet ställer sig mycket positivt till syftet med Grönare Stockholm och ser goda möjligheter att dokumentet efter rådets synpunkter blir ett viktigt redskap för en bättre, hållbar, balans mellan förtätning, utveckling och förvaltande av stadens grönytor. Rådet anser dock att samordningsfrågan bör ses över i en större organisationsöversyn för att ge stadens parker och naturområden den tyngd som de kräver i relation till stadens övriga kraftiga utveckling. Stadsträdgårdsmästaren bör i enlighet med detta få ett förtydligat uppdrag som chefstjänsteman för en särskild parkförvaltning.

Föreningen/Gruppen Skydda Nytorps Gärde redogör för ett antal synpunkter med syfte att skydda Nytorps Gärde.

Föreningen Stor-Stockholms Koloniträdgårdar saknar begreppet trädgård eller koloniträdgård i de föreslagna riktlinjerna och framhåller i sitt remissvar ett antal punkter som visar koloniträdgårdsrörelsens samhällsnytta.

Våra synpunkter

Stockholm är en av världens vackraste städer. Stadens gröna och blå värden ger unika livskvaliteter för alla som bor och verkar eller besöker staden. Idag växer Stockholm i rekordfart. När staden expanderar och utvecklas behövs inte bara fler bostäder, arbetsplatser, skolor och annan samhällsservice utan även kvalitativa grönområden, parker och övriga rekreationsområden. Stadens

grönområden och parker är en viktig del av stadens offentliga rum och bidrar till en levande och trygg stad samtidigt som de skapar ekosystemtjänster så som renare luft och vatten och minskat buller. I takt med att staden växer behöver nya gröna värden tillskapas och befintliga grönstruktur underhållas och utvecklas.

För att säkerställa en hållbar stadsutveckling behöver miljöfrågor beaktas i ett tidigt skede av all planering så att en långsiktigt hållbar, och robust grönstruktur med bibehållna ekosystemtjänster kan säkerställas. Inriktning och planering för den övergripande fysiska grönstrukturen behandlas i stadens översiktsplan. För att ytterligare stärka den strategiska planeringen för befintliga och nya grönytor och grönområden i Stockholm kommer riktlinjerna för ett Grönare Stockholm att fylla en viktig funktion. Genom att peka ut en tydligare organisation tillsammans med en satsning på stadens grönområden, inte minst i ytterstaden, skapas förutsättningar för en bättre planering och utveckling av stadens parker och naturområden. Stadsdelsnämnderna har med sin lokala förankring en central roll i arbetet.

Syftet med de nya riktlinjerna är att lägga fast generella riktlinjer för ett grönare Stockholm och att ge strategisk vägledning för hur stadens målsättningar ska omsättas i det praktiska arbetet med planering, genomförande och förvaltning. Efter remissrundan har riktlinjerna kompletterats med en begreppsförklaring för att förtydliga och göra dem mer pedagogiska. Riktlinjerna preciserar förhållningssätt som ska vara gemensamma i alla processer och för alla aktörer som deltar i dessa och beskriver de mest relevanta målen för parker och naturområden vilka är följande:

- Stockholmsborna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden
- Staden ska ha en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald
- Ett effektivt resursutnyttjande och samspel mellan förvaltning och utveckling

Riktlinjerna innebär att trafikinämnden får ett större stadsövergripande samordningsansvar. Arbetet med ett grönare Stockholm kommer att ledas av en strategisk samordningsgrupp under ledning av stadsträdgårdsmästaren med representanter från berörda förvaltningar. En av samordningsgruppens huvuduppgifter kommer vara att leda det operativa arbetet. Ännu en viktig uppgift för samordningsgruppen är att utreda hur olika funktioner och kvaliteteter kan samsas inom våra grönområden på ett bra sätt, allt från en

njutbar parkmiljö med rik biologisk mångfald till en hållbar dagvattenhantering som minskar risken för översvämningar. En annan uppgift är att arbeta vidare med konkretisering av grönytekomensation, vilket är ett område i riktlinjerna som tydliggjorts och skärpts efter synpunkter som framkommit efter remissrundan.. För att få så stor utväxling som möjligt har vi i 2017 års budget öronmärkt 300 miljoner kronor för att på tre år satsa på ett grönare Stockholm. Särskilt prioriterat är investeringar i stadens ytterområden.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Förslag till riktlinjer, Grönare Stockholm, inklusive inarbetade ändringar efter remissrunda

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådens förslag.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Grönare Stockholm, Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden godkänns i enlighet med bilaga 2 till utlåtandet.
2. Stadsbyggnadsnämnden ska särskilt beakta Grönare Stockholm, Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden i arbetet med ny översiktsplan.

Stockholm den 1 februari 2017

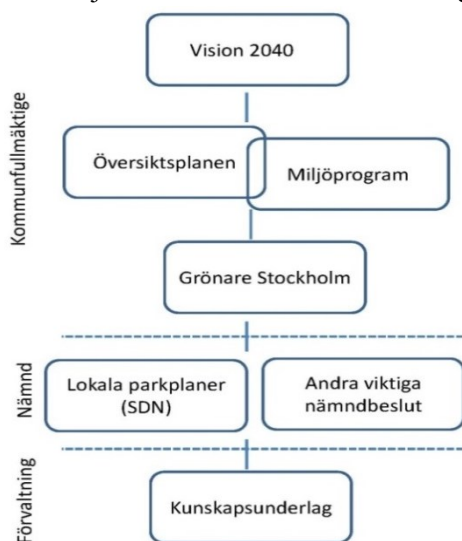
På kommunstyrelsens vägnar:
KARIN WANNGÅRD

Ulrika Gunnarsson

Remissammanställning

Ärendet

Stadsledningskontorets översyn har inriktats på att skapa en tydligare styrning och uppföljning för parker och naturområden med utgångspunkt från stadens övergripande vision, översiktsplanen och miljöprogrammet. Det finns idag ett stort antal dokument som på olika sätt berör planering, projektgenomförande och förvaltning och många av dessa har haft oklart formell status. I ärendet redovisas en modell för styrningen inom detta verksamhetsområde och förslag till nya riktlinjer – *Grönare Stockholm* – enligt nedanstående skiss.

Syftet med de nya riktlinjerna är att lägga fast generella riktlinjer för ett grönare Stockholm och att ge strategisk vägledning för hur stadens målsättningar ska omsättas i det praktiska arbetet med planering, genomförande och förvaltning.

Målgruppen för riktlinjerna är i första hand de politiker och tjänstemän som ansvarar för olika delar av utveckling och skötsel av parker och grönområden, men även exempelvis bygg- och fastighetsbranschen, konsulter och stockholmarna i allmänhet.

Riktlinjerna Grönare Stockholm konkretiseras i sin tur i till exempel lokala parkplaner som beslutas av stadsdelsnämnderna och i tematiska kunskapsunderlag och planeringsverktyg som ger praktisk vägledning på

tjänstemannanivå. Denna typ av underlag behöver kunna uppdateras löpande i takt med att förutsättningar ändras.

I riktlinjerna preciseras för det första förhållningssätt som ska vara gemensamma i alla processer och för alla aktörer som deltar i dessa. Det handlar om att skapa bästa möjliga helhetslösning, att lära av andra inom och utanför Stockholms stad samt om att arbetet ska präglas av medskapande och delaktighet från stockholmarna genom dialoger och ökad information.

För det andra beskrivs de mest relevanta målen för parker och naturområden och vilka aspekter som är centrala för att realisera dessa mål. De mål som föreslås vara styrande är följande:

- Stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden (ingår i miljöprogrammet)
- Trygga en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald (ingår i miljöprogrammet)
- Ett effektivt resursutnyttjande och samspel mellan förvaltning och utveckling (föreslås att beredas inom ramen för arbetet med ny översiktsplan)

Den tredje delen av riktlinjerna utgörs av en strategisk vägledning för hur de gröna kvaliteterna ska säkras i stadens centrala processer för planering och utredning, projektgenomförande och förvaltning.

Genomförandet av riktlinjerna ska ske inom ramen för nämnders och bolagsstyrelserns ordinarie arbete med planering, genomförande och förvaltning. Stadsledningskontoret föreslår därutöver att den löpande samordningen förstärks och att en strategisk samordningsgrupp inrättas, under ledning av stadsträdgårdsmästaren för att stödja genomförande och öka lärandet och omvärldsbevakning inom stadens organisation. Gruppen samordnar behov av kunskapsunderlag, stadsövergripande strategier och planerings-/prioriteringsstöd och ges ett helhetsansvar för att följa upp att stadens roller, arbetssätt och organisation är ändamålsenlig.

Förändringar i riktlinjerna efter remissinstansernas synpunkter

Riktlinjerna för ett grönare Stockholm (bilaga 2 till utlåtandet) har reviderats sedan de skickades ut. Alla ändringar i dokumentet är markerade med spåra ändringar. En stor del av förändringarna är av språklig karaktär som förtydliganden eller korrigering av vissa faktauppgifter. De förtydliganden som skett är främst baserade på remissinstansernas synpunkter, främst gällande nämndernas ansvarsområden, kopplingen till översiktsplanen,

ekosystemtjänster samt grönytekomensation. Ett av målen har också justerats för att skrivningen ska vara identisk med målet i miljöprogrammet. Det har även tillkommit en begreppsförklaring för att förtydliga och göra riktlinjerna mer pedagogiska.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 30 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret anser att förslaget till riktlinjer tillsammans med tydliggörandet av styrmodellen svarar mot uppdraget i kommunfullmäktiges budget. Samarbetet mellan berörda förvaltningar förväntas bli effektivare med gemensamma mål och förhållningssätt. Den fortlöpande samordningen underlättas genom inrättande av en strategisk samordningsgrupp och en tydligare roll för stadens stadsträdgårdsmästare.

Vidare kan stadsledningskontoret konstatera att det finns behov av en samlad geografisk analys av kvaliteter och värden i stadens grönområden. En sådan analys behöver genomföras med ett helhetsperspektiv och därför föreslås att inriktningen i dessa riktlinjer ska beaktas i arbetet med ny översiktsplan. I det sammanhanget bör strategiskt viktiga gröna samband analyseras särskilt och tydliggöras.

Uppdraget att se över investeringar i grönområden har i viss utsträckning berörts i arbetet med riktlinjerna. Stadsledningskontoret föreslår därför att eventuella förändringar av strategi, finansiering och ansvarsfördelning för de gröna investeringarna hanteras i samband med beslut om kommunfullmäktiges budget för 2017.

Utgångspunkten bör enligt stadsledningskontoret vara att dagens process för prioritering av stadsdelsnämndernas och trafikinämndens investeringsverksamhet i huvudsak fungerar väl, men också att det behöver tydliggöras hur denna process hänger ihop med exploateringsnämndens investeringar och hur fullmäktiges mål kan realiseras på bästa sätt.

Beredning

Ärendet har remitterats till exploateringsnämnden, fastighetsnämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden, kyrkogårdsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafikinämnden, samtliga stadsdelsnämnder och Stockholms Stadshus AB. Stockholms Stadshus AB har underremitterat till dotterbolagen AB Svenska Bostäder, AB Familjebostäder, AB Stockholms hem, Micasa Fastigheter i Stockholm AB, Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB), Stockholm Vatten AB och Stockholms Hamn AB. Dessutom har Rådet till skydd för Stockholms Skönhet, Föreningen Stor-

Stockholms Koloniträdgårdar och Föreningen/gruppen Skydda Nytorps Gärde inkommit med svar.

Exploateringsnämnden

Exploateringsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 10 november 2016 att anse remissen besvarad med kontorets tjänsteutlåtande.

Särskilt uttalande gjordes av Joakim Larsson m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Markus Berensson (C) som instämde i särskilt uttalande av Joakim Larsson m.fl. (M).

Exploateringskontorets tjänsteutlåtande daterat den 16 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholm stad har många olika mål- och strategidokument och exploateringskontoret är därför positiv till att staden har ambition att ta ett helhetsgrepp över de styrdokument som rör grönfrågor. Förvaltningen anser dock att dokumentet bör innehålla tydligare riktlinjer och ställningstaganden samt utförligare beskriva ekosystemtjänster. Förvaltningen anser också att kopplingen till översiktsplanen är ottydlig. Förvaltning föreslår därför att dokumentet vidareutvecklas.

Dokumentet är för översiktligt

Syftet med dokumentet anges vara att ge strategisk vägledning om hur stadens mål ska omsättas i praktiska arbetet med planering, genomförande och förvaltning. I nuvarande format är informationen alltför generell och översiktlig för att kunna ge tillräckligt stöd för stadens verksamheter som arbetar med stadsbyggnadsprojekt.

Utmaningen är att förtäta och utveckla staden med 140 000 nya bostäder samtidigt som goda ”gröna” kvaliteter och funktioner skapas samt befintliga ekologiska och rekreativa värden värnas. Grönare Stockholm beskriver inte denna utmaning och det ser vi som en svaghet. Grönare Stockholm bör tydliggöra och ge oss vägledning i hur vi ska förhålla oss till denna utmaning.

Riktlinjerna är en checklista med frågor

De riktlinjer som finns i dokumentet har karaktären checklista med frågor – inte styrande riktlinjer att förhålla sig till i planeringen. Detta bör ses över.

Ekosystemtjänster bör beskrivas utförligare

Grönare Stockholm är inriktat på parker och naturområden och hanterar inte ekosystemtjänster i ett bredare perspektiv. När staden bygger nytt och utvecklar staden

är just arbetet med ekosystemtjänster, olika gröna åtgärder på kvartersmark och allmän platsmark, centrala för att skapa god kvalitet.

Staden har en frontposition både nationellt och internationellt när det gäller kunskap och planeringsunderlag för ekosystemtjänster. Detta är innovativt och något som staden måste ta fasta på och arbeta in i stadens styrprocesser. Detta grepp saknas i Grönare Stockholm – tas det inte tillvara i staden så är det en stor innovationsförlust för oss. Vi ser att andra inspireras av detta och tar in ekosystemgreppet i sitt arbete.

Om staden anser att Grönare Stockholm inte ska behandla ekosystemtjänster i ett bredare perspektiv föreslår exploateringskontoret att en separat strategi för ekosystemtjänster tas fram.

Kopplingen till mål i stadens styrdokument behöver utvecklas och förtydligas

Exploateringskontoret anser att dokumentets koppling till den nya översiktsplanen är otydlig. Det är även otydligt vilka gröna styrdokument som ska gälla. Det bör förtydligas vilka befintliga och planerade styrdokument som ska tas bort och ersättas av Grönare Stockholm och den nya översiktsplanen.

Bra med exempel – se över föreslagna exempel

Beskrivande exempel är bra, men beskrivningarna bör ses över då felaktigheter förekommer.

Strategisk samordning är bra – deltagare bör tydliggöras

Exploateringskontoret ställer sig positivt till att en strategisk samordningsgrupp som leds av stadsträdgårdsmästaren ska inrättas. Kontoret anser att övriga aktörer som ska ingå i samordningsgruppen bör pekas ut. Det är viktigt att planerarkompetens från exploateringskontoret finns representerad i gruppen. Både motiv och inriktning för samordningsgruppen behöver utvecklas.

Fastighetsnämnden

Fastighetsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 15 november 2016 följande.

1. Fastighetsnämnden beslutar att godkänna och överlämna fastighetskontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Fastighetsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Särskilt uttalande gjordes av Richard Bengtsson m.fl. (alla L) och Henrik Sjölander m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Hamid Ershad Sarabi (C) och Lisa Fuglesang (KD) som instämde i särskilt uttalande från Richard Bengtsson m.fl. (alla L) och Henrik Sjölander m.fl. (alla M).

Fastighetskontorets tjänsteutlåtande daterat den 31 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Fastighetskontoret ställer sig positiva till att det utvecklas en tydligare styrning och samordning vad gäller stadens parker och grönområden. Vidare ser fastighetskontoret positivt på att en samordningsgrupp som samlar nämnderna etableras. Tidigare erfarenheter från samverkan kring vattenfrågor och klimatanpassning har visat på den positiva betydelsen av liknande forum för att underlätta styrning och operativt arbete.

Ett exempel på en organisatorisk komplexitet att lyfta i ett sådant forum är situationen gällande stadens parklekar. Flera av stadens förvaltningar är inblandade i stadens parklekar (se nedan) och det är av största vikt att samarbetet fungerar väl och att potentialen för utveckling av organisationen ses över.

- Stadsträdgårdsmästaren samordnar fördelningen av parkinvesteringsmedel och projektleder större parkleks- och parkupprustningar.
- Stadsbyggnadskontoret tar fram detaljplaner och beviljar bygglov för parkleksbyggnaderna.
- Fastighetskontoret bygger och uppför, äger och förvaltar parkleksbyggnader.
- Exploateringskontoret äger marken och ansvarar för anläggning.
- Stadsdelsförvaltningen ansvarar för parkleksverksamheten, hyr parkleksbyggnaden och ansvarar för dess inre underhåll samt renhållning, skötsel av parkmark och parkvägar etcetera.
- Trafikkontoret ansvarar för markupplåtelse, renhållning av dagvattenbrunnar som leder till det allmänna dagvattennätet samt drift och underhåll av parkvägsbelysning.

Fastighetskontoret anser att det är av vikt att förtydliga kontorets indirekta roll i utveckling och förvaltning av grönområdena och parker i avsnittet för ansvarsfördelning och styrning. Kontoret ansvarar inte enbart för naturreservat utanför Stockholms stad. Av relevans för denna plan och detta arbete så ansvarar även fastighetskontoret, förutom för byggnaderna i stadens parklekar, för bland annat:

- Byggnader på stadens strandbad
- Övriga byggnader på parkmark och i naturområden
- Byggande och förvaltandet av idrottsplatser (inklusive stallområden och ridstigar)

Vår roll i arbetet och dess samordning kan därför potentiellt vara större än vad som indikeras i nuvarande plan för samordning.

Antalet fastigheter i fastighetskontorets bestånd är stort och beläget i samtliga delar av kommunen. Därför ser fastighetskontoret positivt på att grönstrukturerna och hur dessa kan länkas samman behandlas i kommande översiktsplaner. Befintliga fastigheter kan fylla en funktion genom att med gröna lösningar på och runt fastigheterna stödja utformningen av gröna korridorer och stråk mellan parker och naturområden. Detta som ett led i att stärka biodiversiteten i staden och dess relaterade ekosystemtjänster.

Vid lämplig tidpunkt ser fastighetskontoret fram emot att den strategiska vägledningen och riktlinjerna bearbetas vidare för att bli mer specifika i sin kravställning. Detta då riktlinjerna i sådan form skulle bli än mer behjälpliga i det

operativa arbetet vid styrning av projekt. Det skulle bli tydligare vad som ska behandlas i vilket skede för att utveckla ett grönare Stockholm.

På sidan 26 bör man styrka formuleringen ”I skogsområden är det viktigt med kontinuerlig avverkning och röjning”. En alternativ och, ur fastighetskontorets synvinkel, mer korrekt skrivning och tillägg till denna beskrivning skulle kunna vara att *”Naturområden ska skötas och vårdas så att den biologiska mångfalden bevaras och utvecklas. Naturreservatens föreskrifter och skötselplaner styr hur naturreservaten ska skötas för att naturvärden ska bevaras. Skogområden ska ha aktuella skogsbruksplaner eller likartade skötselplaner. Dessa beskriver skogsbestånden och anger hur de bör skötas för att skogarna ska förbli friska och skogarnas ekologiska, ekonomiska och sociala värden behålls och utvecklas”*.

Det är glädjande att fastighetskontorets arbete kring Nackareservatet lyfts fram som ett gott exempel. Dock så framstår beskrivningen av arbetet som oklart på en punkt. Enligt miljöbalken är det naturreservatets föreskrifter som anger vilka inskränkningar och förbud naturreservatet omfattar. Föreskrifter anger med andra ord vad man får och inte får göra inom naturreservatet. Vidare så anger förordningen om områdesskydd att ett naturreservat måste ha en skötselplan. Skötselplanen måste vara anpassad efter naturreservatets föreskrifter. Utöver föreskrifterna så måste skötselplanen även anpassas efter befintliga Natura 2000-områdets bevarandeplaner. Som exemplet framställs i skrivelsen kan man få intrycket av att det är åtgärdsprogrammet som styr utformningen av naturreservatets skötselplan när det snarare är tvärtom. Det är i första hand föreskriften som styr utformningen av skötselplanen. Åtgärdsprogrammet som utgör underlag för revidering av skötselplanen måste därför följa föreskrifterna samt eventuella bevarandeplaner för Natura 2000-områden.

Det bör därför tydliggöras i förslaget om nya riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden att revidering av skötselplan och åtgärdsprogram för naturreservat sker i enlighet med naturreservatets föreskrifter och förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken.

Idrottsnämnden

Idrottsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2016 följande.

1. Som svar på remissen hänvisar idrottsnämnden till förvaltningens tjänsteutlåtande.
2. Paragrafen förklaras omedelbart justerad.

Särskilt uttalande gjordes av Bo Sundin (M), Daniele Fava (L), Mikael Valier (KD) samt Mathias Mellgren (C), *bilaga 1*.

Idrottsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 31 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Idrottsförvaltningen är positiv till att det utvecklas en tydligare styrning och samordning vad gäller stadens parker och grönområden. Vidare ser förvaltningen positivt på bildandet av en samordningsgrupp som samlar nämnderna. Tidigare erfarenheter från samverkan kring vattenfrågor och klimatanpassning har visat på den positiva betydelsen av liknande forum för att underlätta styrning och operativt arbete.

Idrottsförvaltningen anser att det är av vikt att förtydliga förvaltningens roll i utveckling av grönområdena och parker i avsnittet för ansvarsfördelning och styrning. Idrottsförvaltningens roll i utvecklingen och arbetet för att få fler stockholmare att vistas och motionera i naturen och dess samordnande roll, kan därför vara större än vad som indikeras i nuvarande plan för samordning. Även förvaltningens roll som utförare av biotopvård bör förtydligas då detta sker genom finansiering via Länsstyrelsen eller EU-bidrag och därmed inte via kommunala skattemedel.

Vidare ser förvaltningen positivt på att grönstrukturerna, och hur dessa kan länkas samman, behandlas i kommande översiktsplaner.

I kommande översiktsplaner är det därför viktigt att i ett tidigt stadie aktivt arbeta med att skapa förutsättningar för anläggande och underhåll av aktivitetsytor som exempelvis utegym och motions- och skidspår för att nämna några exempel.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 15 november 2016 följande.

1. Att kulturnämnden godkänner kulturförvaltningens svar på remissen.
2. Att kulturnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Särskilt uttalande gjordes av Rasmus Jonlund m.fl. (alla L) och Sophia Granswed m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Pelle Thörnberg (C) och Ulf Lönnberg (KD) som instämde i särskilt uttalande lämnat av Rasmus Jonlund m.fl. (alla L) och Sophia Granswed m.fl. (alla M).

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 31 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholm har privilegiet att vara en storstad där vattnet och grönskan är ett av dess starka signum. Grönstrukturen som omfattar både vatten och grönska har sammantaget

stora ekologiska, rekreativa och kulturella värden och är nödvändiga att ta tillvara och utveckla i den hållbara staden. Staden står inför en utmaning att bygga den täta och gröna staden och Kulturförvaltningen ser därför positivt på ambitionen att föreslå riktlinjer för stadens arbete att nå stadens övergripande mål.

Förvaltningen stödjer de tre målen som presenteras (3.1- god tillgång till parker och natur, 3.2- trygga livskraftig grönstruktur, 3.3- effektivt resursutnyttjande och samspel).

Rörande Riktlinjer för Mål 3.1, *Stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden*, vill förvaltningen betona vikten av att föra dialog med medborgarna för att förstå och utveckla den täta och gröna staden. De många förtjänster då medborgare kan vara delaktiga och får möjlighet att odla tillsammans i staden, kan ytterligare lyftas fram i riktlinjerna. Förvaltningen ser positivt på att riktlinjerna också pekar på behovet av att öka tillgänglighet genom skyltning och vägvisning. Stadens många spännande kulturmiljöer och fornlämningar skulle på så vis kunna bli tillgängliga för besökare.

I Riktlinjer för Mål 3.2, *Trygga en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald*, ser kulturförvaltningen det angelägna med att dessa riktlinjer lyfter fram stadens landskapliga och gröna kvaliteter. Riktlinjerna betonar att landskapets huvuddrag, det gröna kulturarvet och gröna stadsbyggnadskaraktärer behöver beaktas och omhändertas i det växande och hållbara Stockholm. Stadens kvaliteter betraktas som resurs, en ståndpunkt som förvaltningen vill framhålla. Dokumentet framhåller även att i denna stad blir det viktigare att kunna tydliggöra värdet av parker och grönområden. Förvaltningen önskar framhålla vikten av att tydliggöra de gröna kulturvärdena.

Rörande Riktlinjer för Mål 3.3 *Ett effektivt resursutnyttjande och samspel mellan förvaltning och utveckling* så delar förvaltningen målbilden att staden ska ha en långsiktigt hållbar och ansvarstagande förvaltning av dess parker och naturområden. Kulturförvaltningen medverkar gärna i det arbetet genom att ta fram vägledande kulturhistoriska kunskapsunderlag för att vara med i arbetet att utveckla hållbara grönområden.

Under Strategisk vägledning föreslår dokumentet ett antal kontrollfrågor som beslutsfattare och tjänstemän bör ta ställning till. Vid frågorna till Riktlinjer för förvaltning önskar kulturförvaltningen att frågan om naturreservat även kompletteras med *kulturresevat*. Finns aktuella planer för skötsel och tillvaratagande av värden i kulturresevatet?

Sammantaget ser kulturförvaltningen goda ambitioner med föreslagna riktlinjer i *Grönare Stockholm* och ställer sig bakom dokumentet.

Kyrkogårdsnämnden

Kyrkogårdsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 9 november 2016 att överlämna tjänsteutlåtandet som svar på remissen.

Kyrkogårdsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 24 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Begreppsförvirring kring begreppet grönstruktur. Kyrkogårdar och begravningsplatser berörs dessa av uppdraget?

Förslaget till riktlinjer har valt att inrikta sig i huvudsak till dem som förvaltar stadens parker och naturområden. Samtidigt är det tydligt att uppdraget handlar om att se helheten och gäller all grönstruktur. Det bör därför finnas en diskussion i underlaget om Stockholms kyrkogårdar och begravningsplatser ska ingå i uppdraget. Stockholm stad förvaltar genom kyrkogårdsnämnden närmare 240 hektar grönstruktur som också utgör viktiga kulturmiljöer. Här finns stor kompetens kring grönplanering, förvaltning och drift, kring växtvård, inventeringsverktyg och om trädskjuddomar, kompetenser som torde vara av stort värde för det kunskapsutbyte som diskuteras i förslaget. Kyrkogårdsförvaltningen har dock inte deltagit i något samråd eller beredning kring riktlinjerna.

Bristen på grönstruktur, fler människor, andra sociala mönster medför allt fler konflikter vid användningen av begravningsplatserna

Den växande staden gör att användningen av stadens befintliga grönstruktur ökar. Detta medför också ökade konflikter vid stadens kyrkogårdar och begravningsplatser. Dessa används i allt högre utsträckning för andra ändamål än att besöka anhörigas gravar och för stilla kontemplation. Exempelen är många där anhöriga hör av sig kring solbadande, lek och stöj, pic nic vid gravar och vid minneslundar, pulkaåkning mm. Kyrkogårdspersonal får ofta säga till kring olämpliga beteenden från besökare. Konfliktytorna är särskilt påtagliga vid innerstadens kyrkogårdar, där stadsväven är särskilt tät och besöksstrycket ofta stort. Här finns också exempel på att många nya skolor saknar skolgårdar och eleverna är hänvisade till parker och eventuellt kyrkogårdar på rasterna. Samtidigt kan det också ses som positivt att kyrkogårdarna och begravningsplatserna besöks allt mer som de fina kulturmiljöer de utgör.

Stadens ljudmiljöer

I riktlinjerna saknas en diskussion kring stadens ljudmiljöer. En växande stad behöver i allt högre grad arbeta med att hantera omgivningsbuller, men också buller från parkdrift mm. Kyrkogårdsförvaltningen har deltagit i en förstudie organiserad av Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) i samverkan bland annat med miljöförvaltningen, trafikkontoret och stadsbyggnadskontoret i syfte att hitta strategier och teknik för att hantera omgivningsbuller i stadens gröna rum. Syftet var också att bredda kunskapen för utvecklande av en ny kompetens, *stadsakustiker*. Exemplet visar på hur olika kompetenser inom staden kan samverka för att hantera utmaningar i en växande stad.

Kyrkogårdsförvaltningen ser positivt på att en central samordningsgrupp bildas kring planering, förvaltning och drift av stadens grönstruktur och önskar att få delta i

ett kunskaps- och erfarenhetsutbyte kring gruppens arbete.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 15 november 2016 följande.

1. Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Särskilt uttalande gjordes av Jonas Naddebo m.fl. (alla C), Torbjörn Erbe m.fl. (alla M) och Sabine Pettersson (L), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Ulrika Hoff (KD) som instämde i särskilt uttalande från Jonas Naddebo m.fl. (alla C), Torbjörn Erbe m.fl. (alla M) och Sabine Pettersson (L).

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 31 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Allmänna synpunkter

Miljöförvaltningen är positiv till att det tagits ett helhetsgrepp över de styrdokument som rör grönfrågor, men anser inte att föreliggande dokument fyller det behov av vägledning som finns inom stadens organisation. Tillsammans med miljöprogrammet, handlingsplanen för god vattenstatus och översiktsplanen ger riktlinjerna en god vägledning för stadens ambitiösa miljöarbete.

Det är enligt förvaltningen inte möjligt att i förväg ge exakta riktlinjer som ger en bestämd handlingsväg i varje enskilt fall. Varje detaljplan, exploatering, investeringsbeslut m m kräver en individuell bedömning. Det är olika sinsemellan legitima intressen som skall avvägas. Det centrala är riktlinjernas utgångspunkt. Samverkan, helhetssyn och mångfunktionalitet. Dessa hörnstenar skulle enligt förvaltningen kunna framhållas än tydligare i programmet.

Det måste också ytterligare understrykas att det gäller att varje situation söka bästa möjliga lösning. Det förhållandet att det inte finns en exakt instruktion för varje tänkbart tillfälle får dock inte tas till intäkt för – vilket har hänt – att prioritera ner miljöaspekterna. Även detta måste framhållas tydligare.

Styrdokument som utgår bör redovisas

Miljöförvaltningen anser att det bör redovisas i ”Grönare Stockholm” vilka dokument som utgår i samband med att detta dokument antas, så att det blir tydligt vilka dokument som inte längre ska beaktas.

Viktiga underlag och verktyg bör beskrivas

Staden har en rad viktiga underlag och verktyg när det gäller park- och naturmark, t.ex. Grönytefaktor för kvartersmark (GYF) och för ekologisk infrastruktur (Ekologiskt Särskilt Betydelsefulla Områden ESBO). Miljöförvaltningen anser att ett urval av de viktigaste underlagen och verktygen bör beskrivas.

Det bör tydliggöras att ESBO är ett underlag för att uppmärksamma att ett område kan vara särskilt betydelsefullt för spridningsvägar, ekosystemtjänster eller innehålla känsliga arter. Att ett område är klassat som ESBO anger inte sig någon särskild handlingslinje, men är en signal om att undersöka miljöpåverkan särskilt noga.

Grönytefaktor (GYF) nämns som ett värdefullt verktyg på några ställen i dokumentet. GYF för kvartersmark har tagits fram av exploateringskontoret, stadsbyggnadskontoret och miljöförvaltningen och det har godkänts av styrgruppen för projektet. Grönytefaktorn är också en indikator i miljöprogrammet delmål 3.4:

Vid stadsutveckling ska ekosystemtjänster främjas för att bidra till en god livsmiljö

- Andel årliga markanvisningar på stadens mark där grönytefaktor för kvartersmark är ett krav

Det innebär att kommunfullmäktige fäst särskilt avseende vid att så många som möjligt tillämpar och använder grönytefaktorn. Det bör särskilt anges i riktlinjerna

Samordning av stadens arbete

Miljöförvaltningen är positiv till att en samordningsgrupp för grönbrågor inrättas i staden. Modellen är hämtad från styrgruppen för stadens vattenarbete. Och det samarbetet har fungerat väl.

Texten bör kompletteras med vilka nämnder som ska ingå i samordningsgruppen. Det är också viktigt att tydliggöra att det är fråga om samordning för att åstadkomma maximal mångfunktionalitet mellan olika intressen. Trädbevattning kan också tjäna som fördröjning och vattenrening. En ny park kan också stärka spridningsvägar och den biologiska mångfalden. Det bör också tydligt anges att för det fall det skulle föreligga olika uppfattningar i gruppen så skall frågor hänskjutas till förvaltningschefgruppen för de tekniska förvaltningarna.

Det är också naturligt att samordningsgruppen för grönbrågor samordnar sig med samordningsgruppen för god vattenstatus och stadsledningskontorets arbetsgrupp för klimatanpassning. Flödesreducering och rening av vatten, temperaturutjämning m.m. är ekosystemtjänster som intimt hänger ihop med utvecklingen av stadens grönmärk.

Kap 3 Övergripande riktlinjer

I avsnitt 3.1 bör under ”Nya parker ska vara en del av stadsutvecklingen” betonas vikten av mångfunktionalitet på sätt som tidigare anförts.

När det gäller användningen av grönytefaktorn bör det särskilt hänvisa till miljöprogrammets delmål 3.4 och indikatorn om antalet markanvisningar där grönytefaktorn är ett krav. Genom att införa indikatorn har, som nämnts, kommunfullmäktige betonat vikten av att grönytefaktorn används.

Under rubriken ”Gröna och blåa kvaliteter behöver stärkas i den bebyggda miljön”, nämns att Stockholm Vatten utarbetat riktlinjer för dagvatten. Det bör anges att det är ett gemensamt arbete mellan Stockholm Vatten, miljöförvaltningen, trafikkontoret, stadsbyggnadskontoret, idrottsförvaltningen och exploateringskontoret. Dessa riktlinjer kommer att antas av respektive nämnd och styrelse.

Kap 4

I kapitel 4 ”Strategisk vägledning” finns avsnitt som avslutas med ”riktlinjer”, som mer kan betraktas som checklistor för en rad moment i de olika processerna. Checklistorna i sig kan vara bra, men de bör inte benämnas riktlinjer. Den strategiska vägledningen är svag.

Mål 3.1 – 3.3 i miljöprogrammet som redovisas i kapitel 3 återkommer som rubriker i listorna med riktlinjer på sidan 22, 24 och 27, men är formulerade på annat sätt. Miljöförvaltningen anser att samma formulering ska användas på samtliga ställen, så att det blir enhetligt och begripligt.

Koppling till Vision 2040, miljöprogrammet och översiktsplanen är otydlig

”Grönare Stockholm” ska vara underordnat Vision 2040, miljöprogrammet och översiktsplanen. Miljöförvaltningen anser att kopplingen mellan de olika dokumenten behöver förbättras.

I ”Grönare Stockholm” redovisas tre mål, varav två anges ha sitt ursprung i miljöprogrammet och översiktsplanen. Dessa stämmer till viss del överens med de delmål som finns för hållbar mark- och vattenanvändning i miljöprogrammet. Ett mål är helt lika, ett har samma innebörd men annan formulering och resterande delmål i miljöprogrammet har omvandlats till underrubriker eller ingår i löptexten i kapitel. Miljöförvaltningen anser att detta kan vara förvirrande.

Miljöförvaltningen anser att ”Grönare Stockholm” ska utgå från de mål som finns i miljöprogrammet och översiktsplanen och att dokumentets riktlinjer ska fokusera på *hur* staden ska arbeta för att nå de mål som finns i miljöprogrammet och översiktsplanen. Målen i miljöprogrammet bör inte arbetas om i vägledningen och beskrivas på ett nytt sätt, som det görs i föreliggande dokument.

När det gäller översiktsplanen är den ännu inte under samråd. Det är därför svårt att nu ange vilka delar av översiktsplanen som bör arbetas in i riktlinjerna. När översiktsplanen är fastställd bör därför en revidering av riktlinjerna för ett Grönare Stockholm ske. Dessa bör därvid innehålla fördjupade beskrivningar av olika begrepp som inte är tillräckligt preciserade i översiktsplanen och miljöprogrammet, samt ge en vägledning om hur olika avvägningar ska göras.

Begreppsförvirring för grönstruktur

Miljöförvaltningen vill uppmärksamma att det råder en begreppsförvirring inom staden när det gäller grönstruktur. Många olika begrepp används om samma sak och samma begrepp används för olika saker. Förvaltningen föreslår att det görs en översyn och att begreppen definieras i ”Grönare Stockholm”. Detta bör bygga på vedertagna vetenskapliga begrepp.

Det är viktigt att skilja på olika sakfrågor när det gäller stadens grönytor och de underlagskartor som finns i staden. Exempelvis är det skillnad på sociala värden (värden för människor i form av rekreation m.m.) och ekologiska värden (värden för växt och djurlivet). Ofta sammanfaller dessa värden, men det kan ställa olika krav på t.ex. skötsel för att bevara eller utveckla respektive värden.

Mångfunktionella ytor och prioritering bör lyftas mer

Vi står inför en effektivisering av markanvändningen och dåligt utnyttjade grönytor försvinner till förmån för bättre och mer effektiva, multifunktionella grönytor i Stockholm. Många ekosystemtjänster kan effektiviseras i samband med den stadsomvandling som kommer att ske. När den totala ytan natur- och parkmark minskar kommer större krav att ställas på att de kvarvarande ytorna fungerar och levererar de ekosystemtjänster vi behöver, även i en föränderlig värld med t.ex. föränderligt klimat.

Miljöförvaltningen anser därför att det tydligare bör framgå av ”Grönare Stockholm” vikten av att prioritera vilka grönytor som ska förbli gröna, samt vikten av att värna grönytor som levererar värdefulla ekosystemtjänster. Behovet av att effektivisera ekosystemtjänster i samband med stadsomvandling behöver tydliggöras mer.

Miljöförvaltningen kommer att verka för att ett underlag som underlättar för prioritering av grönytor tas fram i staden. Miljö- och hälsoskyddsnämndens miljöövervakning av biologisk mångfald och ekosystemtjänster är därvid ett viktigt kunskapsunderlag.

Grönytekomensation saknas

Enligt miljöprogrammet ska delmål 3.5 ”Staden ska ha en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald” uppnås bland annat genom att ”När ny mark används ska hänsyn tas till förutsättningar för biologisk mångfald och en lämplig grönytekomensation säkerställs.”

I fullmäktiges budgetuppdrag till kommunstyrelsen ingick att se över möjligheten att inrätta en stadsövergripande fond som kan användas till att kompensera ianspråktagen grönmark eller för investeringar i det offentliga rummet i delar av staden där behov finns.

Varken grönytekomensation eller en fond för detta tas upp i ”Grönare Stockholm”. Miljöförvaltningen anser att dokumentet ska kompletteras med dessa frågor. Stadens tolkning av begreppet bör redovisas och det bör ges en vägledning i dokumentet om hur staden ska arbeta med frågan.

Regeringen har tillsatt en särskild utredning om En effektivare och mer konsekvent

tillämpning av ekologisk kompensation. Man kan förvänta sig att det kommer att ställas krav på att olika ingrepp ska kompenseras i ett eller annat avseende. För närvarande finns regler om kompensation i 7 kap miljöbalken när det gäller intrång i eller upphävande av naturreservat, delvis i 16 kap 9 § miljöbalken om att beslut om tillstånd eller upphävande m m får förenas med krav på kompensation, 2 kap 7 och 8 §§ miljöbalken angående miljö kvalitetsnormer. Men utredningen har i uppdrag att föreslå en utvidgning av skyldigheten och en effektivare kompensationsprocess. Man kan ha olika uppfattningar om huruvida kompensationstänkandet är uttryck för en naturrättslig uppfattning som i allt väsentligt är främmande för en svensk rättstradition. Men likväl hade frågan vunnit på att stadens egna överväganden redovisats, vilket hade varit en viktig förberedelse för de förväntade nya reglerna om ytterligare kompensation.

Förutsättningar för ekosystemtjänster bör lyftas mer

Det är glädjande att förslaget till riktlinjer fäster så stort avseende vid ekosystemtjänster. Miljöförvaltningen välkomnar en sådan inriktning. Men vägledningen och riktlinjerna skulle vinna på ett förtydligande om hur ekosystemtjänster skall kunna tillgodoses i stadens planering. Till övervägande del har dokumentet fokus på parker och rekreativa värden.

Miljöförvaltningen vill återigen hänvisa till vikten av relevant miljöövervakning som kunskapsunderlag när ekosystemtjänster skall beaktas i planeringen. Det bör såldes förtydligas i "Grönare Stockholm" att det vid all nyanläggning och utveckling av grönytor, både park- och naturmark, bör eftersträvas att parallellt med de rekreativa värdena, utveckla de ekologiska värdena samtidigt som ytorna blir mångfunktionella och levererar ekosystemtjänster. I all planering bör det eftersträvas att utveckla ekologiska spridningsamband. Detta kräver en medveten planering, men är både möjligt och viktigt ur hållbarhetssynpunkt. Det skulle också understryka kravet på mångfunktionalitet.

Koppling till vattenfrågor bör tydliggöras

Vattenfrågor tas upp väldigt sparsamt i "Grönare Stockholm". Miljöförvaltningen bedömer att det finns samordningsvinster mellan gröna och blå frågor, och föreslår därför att "Grönare Stockholm" tydligare visar vilka dessa är och hur frågorna ska hanteras. Exempelvis bör behovet av rening och fördröjning av dagvatten alltid beaktas vid planering av var grönytor ska avsättas och hur de ska utformas. Detta bör även beaktas när vatten synliggörs i stadsplaneringen, t.ex. i dammar. Multifunktionella grönytor kan användas som lek- och vistelseytor större delen av tiden, men fungera som översvämningssytor vid kraftiga skyfall.

Dokumentet bör tydligare hänvisa till stadens "Handlingsplan för god vattenstatus", "Dagvattenstrategi", samt lokala åtgärdsprogram för sjöarna.

Beskriv stadens natur-, park- och kulturlandskap (sidan 5)

Avsnittet "Stockholms gröstruktur" bör innefatta en övergripande beskrivning av

natur-, park- och kulturlandskapet i staden och hur det hänger ihop. Strategiskt viktiga park- och naturområden och de funktioner som genererar värdefulla ekosystemtjänster i staden bör ingå i beskrivningen. Det bör också beskrivas hur alla dessa funktioner kan utvecklas i respektive geografiskt område, samt vilka svaga länkar som bör förstärkas. Staden har flera ekologiska underlag som behöver lyftas fram.

Tillgänglighet (sidan 15)

Begreppet tillgänglighet definieras i Boverkets byggregler (BBR) som ”tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga”, och det är vanligt att begreppet används så inom stadsplanering.

En rubrik på sidan 15 lyder ”Öka tillgängligheten till Stockholms grönområden för att få en sammanhängande stad”. I efterföljande beskrivning tycks inte tillgänglighet användas enligt definitionen ovan. Miljöförvaltningen anser att ”Grönare Stockholm” bör visa hur staden ska arbeta med att tillgängliggöra parker och naturmark för människor med olika typer av funktionshinder.

Begreppet Biologisk mångfald

I stadens utveckling kommer det inte att vara möjligt att behålla alla de kvaliteter som olika grönytor har för såväl människor som natur. Tillväxten och befolkningsökningen är helt enkelt för stor. Med hänsyn härtill är det därför viktigt att begreppet ”biologisk mångfald” beskrivs tydligare; Nu anges på sidan 17 att ”Förekomsten av ett stort antal arter, så kallad biologisk mångfald”. Biologisk mångfald behöver beskrivas på ett bättre sätt för att öka förståelsen och utgöra en grund för planeringen av staden. Biologisk mångfald syftar på en variation av både arter, gener och naturtyper. Enligt Riokonventionen definieras biologisk mångfald som ”variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung, inklusive från bland annat landbaserade, marina och andra akvatiska ekosystem och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår; detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem.”

Exempelvis ger en varierad miljö med många ekologiska "nischer" (skrymslen och vrår, varierande struktur med olika höga träd och buskar, dammar, blommande gräsmark etc.) en högre mångfald än blomsterplanteringar med en mängd olika införda arter. Genomsläpplig mark är ofta en förutsättning för mångfalden.

I ”Grönare Stockholm” bör det beskrivas hur stadens karaktärshabitat ska prioriteras i planering, utveckling och skötsel av naturområden. Karaktärshabitaten har bedömts som extra viktiga i den ekologiska infrastrukturen och den biologiska mångfalden. De utgör samtidigt viktiga och upplevelserika karaktärer i Stockholms landskap. Karaktärshabitaten presenteras i ”GYF - Grönytefaktor för kvartersmark”¹:

- Ek- och ädellövskog
- Barrskog
- Våtmarker och naturstränder

¹ Exploateringskontoret, 2015

- Sand och gräsmarker
- Kultur och odlingslandskap

Genomförande (sidan 23)

Miljöförvaltningen saknar en beskrivning av hur staden ska hantera investeringar i park- och naturmark som inte ingår i exploateringsprojekt. Det är därför glädjande med den satsning om 300 mkr under tre år som finansborgarrådet föreslår i förslaget till budget för 2017. Till följd därav bedömer förvaltningen att stadsdelsnämnderna behöver tydligare riktlinjer för hur de nya resurserna skall användas. Stockholmsstråk m.m. i park/natur/naturresevat för att miljöprogrammets mål om förbättrad tillgänglighet ska kunna uppnås.

Naturliga miljöer som nyskapas kan behöva en längre tid med en mer intensiv skötsel för att kunna etableras. Det gäller till exempel slåtterängar och små vattenmiljöer som kan behöva en garantitid på upp till 10 år. Det bör beaktas när de nya investeringsmedlen tas i anspråk.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden är tillsynsmyndighet för skyddade områden

Riktlinjerna bör tydligare ange att miljö- och hälsoskyddsnämnden är tillsynsmyndighet för natur- och kulturresevat. Det bör klargöras att myndighetsrollen innebär både begränsningar och möjligheter, men att nämndens legala ansvar inte påverkas av de nu föreslagna riktlinjerna.

Stadsbyggnadsnämnden

Stadsbyggnadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 24 november 2016 följande.

1. Stadsbyggnadsnämnden beslutar att överlämna kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.
2. Stadsbyggnadsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Särskilt uttalande gjordes av Kristina Lutz m.fl. (alla M) och Erik Slottner (KD), *bilaga 1*.

Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande daterat den 7 november 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Tydligare riktlinjer behövs

Den gröna promenadstaden har använts som underlag för såväl planering som förvaltning av stadens grönstruktur, bland annat vid framtagandet av lokala parkplaner. Struktur och strategier har gett tydlig vägledning för stadsutvecklingen.

Den gröna promenadstaden har till viss del arbetats in i det förslag till ny översiktsplan som är ute på samråd, men detaljeringsnivån i översiktsplanen är på en mer strategisk nivå. Även Grönare Stockholm har ett generellt förhållningssätt och behöver kompletteras för att kunna ge tillräckligt stöd och vägledning i stadsbyggandet.

Bland annat saknas ett tydligt stöd för att tillgången till park- och naturkvaliteter ska förbättras i hela staden och att en god parkstandard ska säkras i nya täta stadsmiljöer. Parkriktlinjerna har använts i stadens planering (antogs av kommunfullmäktige 2006) för att fler stockholmare ska få nära till bra parker och naturområden när staden växer.

Bland de strategier som saknas i Grönare Stockholm är tydliga riktlinjer om att stärka funktionerna i Stockholms gröna infrastruktur (tidigare kallad ekologisk infrastruktur eller ekologiskt särskilt betydelsefulla områden) samt hur Stockholmslandskapets karaktärsdrag och parkernas gröna kulturvärden ska förvaltas och utvecklas.

Ett förslag är att i det vidare arbetet med att uppdatera översiktsplanen, komplettera med tydligare vägledningar.

Områdesplaneringen avgörande

Områdesplaneringen är central för att omsätta mål och strategier från översiktsplanen och andra styrdokument. Det behöver tydliggöras i Grönare Stockholm att parktillgång och parkfunktioner, liksom behovet av att integrera ekosystemtjänster och biologisk mångfald, ska vara en viktig del i områdesplaneringen.

Strategisk samordningsgrupp

Kontoret är positivt till att en samordningsgrupp för grönfrågor bildas i staden. Det är viktigt att samordningsgruppen kontinuerligt rapporterar till berörda förvaltnings- och bolagschefer. Kontoret anser också att det är bra att gruppen ska samordna genomförande av fördjupade utredningar och framtagande av ytterligare kunskapsunderlag,

Gröna investeringar

I förslaget till budget för 2017 finns en tydlig förstärkning av investeringsmedel för parker och natur och en anvisning om att ett antal större parker och/eller gröna stråk ska anläggas i ytterstaden. Kontoret förutsätter att investeringsmedlen ska användas till de satsningar som gör störst nytta, socialt eller ekologiskt.

Grönstrukturbegrepp

Kontoret vill uppmärksamma att Grönare Stockholm använder en rad olika begrepp när det gäller grönstruktur, grön infrastruktur och ekologisk infrastruktur. Dokumentet skulle vinna på att tydliggöra vad som menas med de olika begreppen, och vilka förhållningssätt som ska gälla för olika strukturers funktioner.

Det är viktigt att kartan i Grönare Stockholm stämmer med tidigare kartlagd grön infrastruktur och/eller med sociotopkartan. Kontoret anser att den föreslagna nya samordningsgruppen bör hantera kartläggning av stadens övergripande grönstrukturer

och koppling till översiktsplanen och att kartan tillsvidare kan utgå.

Kontorets förslag till beslut

Kontoret föreslår att stadsbyggnadsnämnden godkänner kontorets utlåtande som svar på remissen.

Trafiknämnden

Trafiknämnden beslutade vid sitt sammanträde den 8 december 2016 följande.

1. Trafiknämnden beslutar att som svar på remissen godkänna och överlämna kontorets tjänsteutlåtande.
2. Trafiknämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Särskilt uttalande gjordes av Cecilia Brinck m.fl. (alla M) och av Patrik Silverudd (L), *bilaga 1*.

Trafikkontorets tjänsteutlåtande daterat den 15 november 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Trafikkontoret som aktivt medverkat i framtagandet av förslaget, anser att riktlinjerna bidrar till en värdefull ökad tydlighet kring hur de gröna frågorna ska hanteras i planeringsprocessen i staden, samt hur dessa frågor ska hanteras förvaltningsövergripande vilket väl ansluter till den prioritering som återfinns i kommunstyrelsens förslag till budget 2017 avseende den fleråriga satsningen på ett grönare Stockholm. Kontoret vill samtidigt framhålla att det är av stor vikt att personella resurser tillsätts hos berörda aktörer, för att tillse att programmets intentioner kan genomföras på ett bra sätt. Vidare bör dokumentet stämmas av mot det nu föreliggande samrådsförslaget för översiktsplan. Trafikkontoret tillstyrker att föreliggande förslag antas av kommunfullmäktige.

Bromma stadsdelsnämnd

Bromma stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 november 2016 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på kommunstyrelsens remiss.

Särskilt uttalande gjordes av Cecilia Obermüller m.fl. (alla MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Tigerström m.fl. (alla M) och Jonatan Ohlin

(L), bilaga 1.

Ersätтарыttrande gjordes av Helen Törnqvist (C) som instämde i särskilt uttalande gjort av Jan Tigerström m.fl. (alla M) och Jonatan Ohlin (L).

Bromma stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 28 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till de föreslagna riktlinjerna som vi bedömer på ett bra sätt behandlar grönstrukturfrågorna och skapar möjlighet för Stockholm att kunna växa på ett hållbart sätt. Förvaltningen har kommenterat vissa delar i riktlinjerna samt angett ett antal förslag gällande den framtida utvecklingen och skötseln av parker och natur där vi även tagit i beaktande synpunkter från allmänheten, som kommit till vår kännedom.

Samordning

Förvaltningen anser att det är positivt att en strategisk samordningsgrupp bildas under ledning av stadsträdgårdsmästaren med ansvar för planering, genomförande och förvaltning av parker och naturområden inom de tekniska förvaltningarna och stadsdelsförvaltningarna. I riktlinjerna föreslås dock att rapporteringen endast ska ske till chefer inom de s.k. hårda förvaltningarna. Enligt förvaltningens uppfattning bör rapporteringen ske till samtliga berörda förvaltningschefer, samt även komma att omfatta representanter från stadsdels-förvaltningarna, förslagsvis med en representant från innerstaden, en från västerort och en från söderort. Vidare är det angeläget att de strategiska parkfrågorna samordnas, att aktörerna i samordnings-gruppen ges ett tydligt uppdrag och mandat samt att det avsätts särskilda resurser för gruppens arbete.”

I riktlinjerna anges att de lokala parkplanerna, som är beslutade av stadsdelsnämnderna, ska utgöra kunskapsunderlag och vara ett planeringsverktyg för att ge praktisk vägledning på tjänste-mannanivå. Enligt förvaltningens uppfattning bör det i gruppens uppgifter även ingå att ansvara för parkplanernas löpande uppdatering samt tillse att de får en enhetlig standard så att de går att jämföra sinsemellan.

Ansvarsfördelning

Ansvarsfördelningen för planering, genomförande och förvaltning av park- och naturområden är uppdelad mellan ett antal nämnder och bolagsstyrelser. Med ett allt ökande antal komplexa ärenden från allmänheten är det önskvärt att gränssnittslistan, som har att reglera handläggningsansvar och gränsdragning , ytterligare ses över och förtydligas.

Gröna investeringar vid exploatering

Förvaltningen anser att modellen för finansiering och fördelning av gröna investeringar bör ses över så att varje exploateringsprojekt är med och bidrar till att utveckla de gröna värdena i gemensam pott för respektive stadsdelsförvaltning. Förvaltningen ser gärna att framtida kompensationer fokuserar på utveckling av

lekplatser och parkområden så att barns och vuxnas rekreations- och rörelsebehov tillgodoses. Därutöver finns ett allmänt behov av åtgärder för att göra stadsmiljön vackrare, tryggare och tillgängligare.

Karaktärsdrag och kulturvärden

En stor del av Bromma består av kulturhistoriskt värdefulla miljöer varför framtida satsningar bör göras med målinriktningen att vårda trädgårdsstadens unika värden så att tydlighet och inbördes samband upprätthålls. Bromma är även en stadsdel med ovanligt många fornminnen varför det är angeläget att särskilda ekonomiska medel ställs till förfogande som möjliggör en kontinuerlig skötsel. Den pågående igenväxningen har även medfört att florán som tillhört det äldre bondelandskapet, och som så länge präglat Bromma, har svårt att hävda sig.

Ökad trygghet och tillgänglighet

Förvaltningen anser det vara av stor vikt att stadsdelarna, i enlighet med översiktsplanens intentioner, kopplas samman i syfte att få till stånd en tryggare, tätare och mer attraktiv stad. I Bromma finns flera stora barriärer t.ex. Ulvsundaleden, Drottningholmsvägen och Bergslagsvägen där det är angeläget att söka minska de negativa effekter som har uppstått till följd av väg- och gatutrafiken. Viktigt är även ett G/C-nät som binder ihop stadsdelarna och att satsa på belysning i parker och lekplatser för att göra dem attraktivare och tryggare under den mörka delen av året.

Stockholms gröna kvaliteter

För att uppnå riktlinjen om grönytor med hög kvalitet anser förvaltningen att det bör tas fram beskrivningar över vilka områden och värden som ska värnas respektive klassas som mindre värdefulla. Ständigt återkommande förtätningsprojekt, utan inbördes sammanhang, riskerar annars att förstöra trädgårdsstadens kvalitéer. Angeläget är även att viktiga grönområden säkerställs för framtiden genom omvandling till kulturresevat eller naturresevat och att dessa ges lämpliga skötselplaner.

Utveckling och skötsel av parker och natur

Bromma stadsdelsnämnd har i ett antal dokument framfört kritik mot fördelningsnyckeln vilken inneburit att nämnden tvingats sänka sina ambitioner för stadsmiljööverksamheten. Det är därför angeläget att riktlinjerna tar upp behovet av en skötsel som motsvarar den växande stadens krav och att behovet av drift- och underhålls-frågorna alltid beaktas när nya anläggningar planeras och anläggs. Brist på skötsel leder till att park- och naturmark snabbt minskar i värde och att fler nyinvesteringar snart kan behöva göras. I Stockholms medborgarundersökningar framgår även att det finns en stor förbättringspotential att uppnå inom hela staden för ökad nöjdhet kring skötsel och städning.

Viktigt är också att, i fördelningsnyckeln, ta hänsyn till befintliga och tillkommande skötselintensiva ytor t.ex. finparker, bostadsnära natur, strandbad och plaskdammar vilka idag inte är kompenserade med driftpengar som motsvarar de

faktiska kostnaderna. Dessa ytor har stor betydelse för boende och besökare i stadsdelen men kräver kostnadskrävande skötsel.

Med krav i upphandlingar på en mer ekologiskt hållbar skötsel inkluderande bl.a. miljövänliga maskiner, produkter och arbetsmetoder så följer även ökade kostnader som måste beaktas. Vidare menar förvaltningen att staden bör ha en gemensam tillförlitlig parkdatabas som regelbundet uppdateras med tillkommande och avgående parkarealer.

När det gäller tekniska anläggningar vill förvaltningen framföra behovet av att, i stadsplaneringen, lägga in ytor som behövs för skötseln av stadens gator, torg och parker. Det handlar bland annat om ytor för sanddepåer, ris och ved, uppläggning av snö samt fordonsuppställning vilka ofta betraktas som exploaterbara. I takt med att ytterstaden förtätas så minskar möjligheten att kunna hitta alternativa ytor och som om de hamnar långt utanför verksamhets-området innebär avsevärt ökade driftkostnader.

Stadsodling

Förvaltningen är positiv till Brommabornas engagemang för sina parker och naturområden och har därför upprättat ett stort antal brukaravtal som tar till vara de boendes vilja att hjälpa till med drift och skötselfrågor. Det är dock tveksamt att uppmuntra till odling i parker och naturområden, i synnerhet i anslutning till bebyggelse, eftersom det riskerar leda till att allmän mark privatiseras. I Bromma finns sexton koloniföreningar, som bör kunna tillvarata odlingsintresset, varav flera i nuläget har problem med att hyra ut sina kolonilotter.

Stadsövergripande riktlinjer

Inner och ytterstadsbegreppet, som innebär olika bedömning i allt från snöbortforslingskriterier till hundhållningsfrågor, har med Stockholms snabbt ökande befolkning blivit allt mer irrelevant. I stadens framtida planering bör det vara rimligare att göra en uppdelning i tät stad respektive gles stad och att låta faktiska behov styra istället för en föråldrad geografisk indelning. Vidare behövs fler stadsövergripande riktlinjer/policys i viktiga frågor som t.ex. hundpolicy, ekologisk skötsel, upphandling och stadsodling.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 november 2016 följande.

1. Förvaltningens tjänsteutlåtande åberopas som svar till kommunstyrelsen.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 26 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är mycket positiv till att ett gemensamt förhållningssätt till hela stadens grönstruktur tas fram. I en stor organisation uppstår lätt skillnader i arbetssätt och otydlighet i hur arbetet ska ske på övergripande och mer detaljerad nivå. I dagsläget finns det en del otydlighet kring hur staden samarbetar med de gröna frågorna. Grönare Stockholm ska vara ett strategiskt övergripande dokument men på vissa punkter önskas förtydligande eller utveckling av innehållet enligt följande.

Förhållande till andra dokument

Rapportens uppbyggnad med olika nivåer visar på ett bra sätt att det finns olika nivåer i grönplaneringen. Dokumentet visar också tydligt hur befintliga dokument som Översiktsplanen och Miljöprogrammet förhåller sig i relation till rapporten.

Förvaltningen skulle gärna se vilka styrande dokument som kopplas till exploatering och hur dessa i så fall förhåller sig till framtagna dokument. Detta borde redogöras tydligt i den schematiska bilden under 1.2 i Grönare Stockholm. Vidare anser förvaltningen att riktlinjerna på ett tydligare sätt skulle kunna ange vilka dokument som *Grönare Stockholm* ersätter.

Ekonomi

I tjänsteskrivelsen från stadsledningskontoret står att det ska finnas möjlighet till en stadsövergripande fond för att kompensera ianspråktagen mark eller för investeringar i det offentliga rummet. Detta är mycket positivt och förvaltningen anser att fonden även borde kunna användas för att bevara befintliga värden där det går. Befintliga naturvärden kan inte i sin helhet flyttas och bör därför ersättas så nära som möjligt. Är det rekreativvärden som går förlorade bör insatser göras för att höja rekreativvärden, är det istället naturvärden som går förlorade bör något som ökar naturvärdena skapas.

Remissen tar på ett antal ställen upp betydelsen av värde tätare parker, bland annat närheten och kopplingar till vatten. Om det i större utsträckning anläggs ytor i naturmark eller kompensation på andra sätt betyder det nästan alltid att ytan blir dyrare att underhålla eftersom den får tillägg med träkonstruktioner, lekutrustning, perennplanteringar, vattenanläggningar eller liknande. I dagsläget blir inte nämnden kompenserad för de ökade driftskostnaderna detta innebär. Den befintliga resursfördelningen borde ses över för att svara mot framtida drift av allt mer avancerade ytor.

Framtidens parker

Under 2.4 *Gemensamma förhållningssätt* önskar förvaltningen att det ska framgå att viss naturmark sparas för att få en ökad variation i naturupplevelse samt ge utrymme för djurlivets mångfald. Detta bör även framgå av avsnittet med riktlinjer.

Utgångspunkten borde vara att bevara eller möjligen utveckla områden med låga vistelsevärden för människor och djurliv. Det är alltid svårare för att inte säga omöjligt

att återskapa naturligt förekommande värden.

Det är positivt att riktlinjerna identifierat att det behövs ökad kunskap från planering till anläggning och drift av parker och grönområden. Tydligare riktlinjer för hur det ska ske är önskvärt. Alla anläggningsarbeten görs på entreprenad och det kan vara svårt att säkerställa att utföraren kontinuerligt har rätt kunskap. Dessutom ser upphandlingarna olika ut i alla stadsdelar. Här skulle en samsyn för alla stadsdelar behövas då det anläggs allt fler skötselintensiva ytor som ska bli långsiktigt hållbara.

Framtida samarbete

Förvaltningen vill framföra att en ökad dialog och delaktighet från stockholmarna är viktig samt betona vikten av att det inledningsvis tar mer tid i ett projekt. Förslagsvis bestämmer sig Stockholms stad för att använda en projektmodell där alla moment i projektet ingår. På så sätt skapas ett gemensamt arbetssätt för alla stadsdelar och berörda facknämnder.

Trender inom det gröna kommer och går varför förståelsen för stockholmarnas behov är viktigt. Många gånger handlar det om stora investeringsmedel som dessutom tar stora ytor i anspråk. Frågan behöver ständigt aktualiseras inte minst när de gröna ytorna minskar på grund av exploatering. Målgrupper som inte får glömmas bort är ungdomar och äldre.

Under kapitel 1.2 *Stockholmarnas parker och grönområden* står även att stadsdelsnämnderna har huvudansvaret för drift och investeringar för parker och naturområden samt att trafikinämnden har samordningsansvar. Förvaltningen önskar förtydligande av vad huvud- och samordningsansvaret innebär. Det står bland annat att trafikinämnden ansvarar för samordning av parkplanerna. Förvaltningen anser att huvudansvaret borde åligga den som har budgetansvar. Om ansvaret ligger på trafikkontoret borde även ansvar för budget ligga där eller vice versa.

Förvaltningen önskar ett förtydligande gällande exploateringskontorets ansvarar av obebyggd mark, exempelvis tillägg att stadsdelsnämnderna utför drift och underhåll på uppdrag av exploateringskontoret.

Den första riktlinjen på s.22 berör samarbetet med bland annat stadsdelsförvaltningarna. Förvaltningen anser att det borde framgå att stadsdelarna ska involveras redan i planprogrammet.

Under kapitel 4.2 *Genomförande* belyses vikten av att bevaka olika aspekter och förutsättningar exempelvis ledningar. Detta är idag svårt för stadsdelsförvaltningarna att göra på ett enkelt sätt då de saknar tillgång till ledningskartor. Under rubriken *Slutbesiktning* står det att resultatet lämpligen bedöms av flera förvaltningar. Stadsdelsförvaltningarna borde stå med som exempel då de tar över anläggning i sin löpande drift.

En tydlig riktlinje hur staden ska arbeta med garantiskötsel (tiden från färdigställd anläggning till att den övergår i ordinarie drift, ofta 2 år från slutbesiktning) bör tas fram då det är under denna tid som merparten av projekt misslyckas eller förfaller. Det

är svårt för förvaltningarna att ta över en icke fungerande anläggning. Det bör tydligt framgå när förvaltningen tar över och i vilket skick anläggningen kan förväntas vara samt vems ansvar det är om den inte uppfyller ställda krav.

Tillgång park och natur

Inom 500 meter ska finnas pulkaåkning. Det är en positiv inriktning men idag finns inga officiella pulkabackar i Enskede-Årsta-Vantör. Detta skulle kunna innebära att träd behöver tas ner eller att belysningsstolpar behöver kläs in.

Rubriken *Den rika biologiska mångfalden* känns angelägen. Förvaltningen önskar att arbetet med att säkerställa att den rika biologiska mångfalden värnas tas med som en central del i det fortsatta samarbetet.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 november 2016 följande.

1. Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen av Grönare Stockholm – Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden.
2. Nämnden anför därutöver att vi välkomnar förslaget till nya riktlinjer som vi tror kommer att förbättra samordning och styrning av Stockholms grönstruktur. De gemensamma förhållningssätt som redovisas och förslaget på en strategisk samordningsgrupp ser vi som viktiga steg mot ett hållbart Stockholm.

Reservation anfördes av Lars Jilmstad m.fl. (alla M) och Peter Öberg (L) som yrkade att nämnden skulle bifalla förvaltningens förslag.

Ersätтарыttrande gjordes av Niklas Dahlgren (C) och Lars Hultkvist (KD) som instämde i reservation anförd av Lars Jilmstad (M) och Peter Öberg (L).

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 24 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Grönare Stockholm ersätter två befintliga dokument, Gröna promenadstaden och Stockholms parkprogram. Dokumentet Grönare Stockholm kompletterar stadens översiktsplan. Det är en fördel att riktlinjerna har en koppling till miljöprogrammet.

Generellt är förslaget alltför teoretiskt och kommer att leda till långsamma och personalkrävande processer. Det blir alltför många nämnder och styrelser att samverka med om riktlinjerna ska följas.

I riktlinjerna blandas stadsutveckling med parkinvesteringar och drift vilket leder till en tveksamhet om vad som faktiskt gäller. Olika nämnder har olika förhållande till riktlinjerna. Riktlinjerna bör beskriva de olika stegen från stadsutveckling till förvaltning på ett tydligare sätt.

I avsnittet där genomförandeprocessen beskrivs saknas programfasen i samband med investeringar i park. Det är i programfasen dialoger med allmänheten genomförs varför detta moment är viktigt.

I riktlinjerna för genomförande och förvaltning återkommer formuleringar från planerings- och utredningsstadiet som inte går att påverka när processen kommit till detta senare skede. Riktlinjernas punktlistor bör endast innehålla moment som är relevanta för aktuell fas. Riktlinjernas omfattande punktlistor är formulerade som frågor. Istället borde de göras om till användbara checklistor med ett mindre antal mer väsentliga punkter som kan användas för att uppnå stadens mål.

Riktlinjerna innehåller en del faktafel som måste rättas till. Som exempel kan nämnas att det står att idrottsnämnden ansvarar för badplatser och motionsspår, vilket är stadsdelsnämndernas ansvar.

Inrättandet av en strategisk samordningsgrupp för insamling av fakta och spridning av kunskap om gröna frågor är ett bra initiativ. Det kan dock uppstå problem om gruppen ska stödja stadsledningskontoret med prioriteringar av parkinvesteringar eftersom endast ett fåtal stadsdelsförvaltningar kan antas ingå i samordningsgruppen. De stadsdelsförvaltningar som medverkar i gruppen får på så sätt en extra möjlighet att argumentera för sina egna projekt. Samordningsgruppen har ett mycket stort uppföljningsansvar som kräver omfattande resurser.

För att möta det ökande trycket på Stockholms parker är det viktigt att anlägga parker som tål slitage och håller hög teknisk kvalitet. Idag är det tre olika instanser som genomför parkinvesteringar: stadsdelsnämnderna, trafiknämnden och exploateringsnämnden. Det leder till att uppföljningen av investeringarna och kunskapsåterföringen är bristfällig. Det finns ingen samlad bild av vad som fungerar bra eller dåligt.

För att kunna dra nytta av erfarenheter från tidigare investeringar anser förvaltningen att investeringsarbetena bör samlas under en nämnd, förlagsvis trafiknämnden. Det skulle innebära att exploateringsnämnden beställer genomförande av park-investeringar av trafiknämnden, precis som stadsdelsnämnderna gör idag. På det viset får man en bild av stadens samlade investeringar i grönytor.

I Grönare Stockholm föreslås att innehållet i parkerna ska anpassas kontinuerligt. Mindre förändringar kan genomföras men mer omfattande upprustningar kan inte ske då förvaltningen sannolikt har kapitalkostnader på grund av tidigare investeringar som måste skrivas av. Om en ny investering görs innebär det en belastning på driftsidan. Förvaltningen genomför alltid dialoger med allmänheten i samband med förnyelse av parker och förändringar i driften görs ofta efter önskemål från stadsdelsområdets invånare.

Det är inte bara naturreservat som behöver särskild skötsel och trädvård. Skötselplaner finns även för andra områden med värdefull natur som exempelvis Farstanäsets ekmiljöer. För naturreservat kan särskilda medel sökas vilket även borde vara möjligt för andra viktiga frilufts- och naturområden.

I förslaget nämns att fastighetsägare och föreningar framöver kan behöva sköta parker och naturområden för att bevara funktioner och attraktivitet. Förvaltningen har den uppfattningen att detta redan görs genom brukaravtal.

Förvaltningen anser att Grönare Stockholms koppling till miljöprogrammet och översiktsplanen är bra. Det förenklar när stadens styrdokument samordnas.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 november 2016 godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämna det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Abit Dundar m.fl. (alla L) och Anette Hellström m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Hans Tjernström (C) som hänvisade till särskilt uttalande gjort av Abit Dundar m.fl. (alla L) och Anette Hellström m.fl. (alla M).

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 1 november 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Grönare Stockholm blir ett viktigt styrdokument för tjänstepersoner inom staden som arbetar med utveckling och skötsel av parker och grönområden. Generellt anser Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning att dokumentet är välformulerat och har en tydlig koppling till stadens övriga styrdokument, som Vision 2040 och miljöprogrammet. Grönare Stockholm beskriver och utgår från hur planering och förvaltning i stort sköts inom staden idag.

Den föreslagna samordningsgruppen under ledning av stadsträdgårdsmästaren är en mycket bra idé. Det är också bra att samordningsgruppen får ansvar för att följa upp att ekonomin och fördelningen av resurser blir rättvisande och relevant. Samordningsgruppen kan gärna också koordinera stadsdelsgemensamma frågor som stadsodling, brukaravtal och medborgarförslag. Det är frågor som idag hanteras väldigt olika på olika stadsdelsförvaltningar och där samordning vore bra. Hägersten-

Liljeholmens stadsdelsförvaltning föreslår att stadsdelarnas gemensamma parkutskott erbjuds en plats i samordningsgruppen. Förvaltningen tycker också att samordningsgruppen borde rapportera även till utvalda stadsdelsdirektörer och inte bara till direktörerna för de hårda förvaltningarna.

Delaktighet är viktigt för att förankra styrdokument och Grönare Stockholm hanterar frågor som är stadsdelsnämndernas ansvar. Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning hade därför gärna varit mer delaktiga i framtagandet av Grönare Stockholm. Det är också viktigt att stadens höga ambitioner i styrdokument har en motsvarighet i tillgängliga resurser för genomförandet av dem.

Samnyttjande av parker kan ha flera fördelar och vara ett effektivt utnyttjande av stadens mark. Samtidigt innebär det ett hårt slitage på stadens parker. Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning har haft flera nyupprustade parker som slitits ner på några år av samnyttjande med skolor och privata förskolor som inte har tillräckligt stora gårdar. Förvaltningen anser därför att skolor och förskolor i första hand ska ges tillräckligt med mark för att klara barnens vardagliga utevistelse på kvartersmark. Parkerna bör ses som ett komplement till skol- och förskolegårdarna.

Stadsdelsförvaltningen har gärna en fortsatt kontinuerlig dialog med medborgarna i form av exempelvis medborgarförslag, inkomna synpunkter samt dialoger inför större parkupprustningar. Däremot är det betydligt svårare att ha en öppen dialog gällande skötseln, eftersom den är formad av en upphandling. Medborgarnas engagemang, önskemål och synpunkter angående brister i skötsel och underhåll besvaras och tas tillvara oavsett via Tyck-till-appen och synpunktsportalen.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 november 2016 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av Jennyfer Redin m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Bertil Pelland (C), *bilaga 1*.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 24 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till remissförslaget och välkomnar särskilt inrättandet av en ny strategisk samordningsgrupp som ges ett helhetsansvar med syfte att stödja genomförande och samordning inom staden.

I Kap 1, avsnitt 1.5 Ekonomisk styrning, redovisas hur de ekonomiska resurserna fördelas. Förvaltningen saknar emellertid ett mer ingående resonemang om budget för

stadsdelsnämndernas stadsmiljöverksamhet. Stadsdelsnämndens stadsmiljöverksamhet tilldelas medel med utgångspunkt från en fördelningsnyckel som framför allt baseras på andelen park- och naturmark samt dag- och nattbefolkning inom stadsdelsnämndsområdet. I övrigt tilldelas investeringsmedel och kostnadstäckning ges för avskrivningar men medel för drift förändras inte parallellt. För att invånarna ska uppleva att stadsdelsområdet är tryggt och välskött krävs det att park- och naturmark sköts löpande. I samband med nya investeringar ökar också driftskostnaderna eftersom även nya anläggningar måste skötas. Förvaltningen vill därför särskilt påpeka att vid investeringar bör även tilldelade medel för drift öka för att nyttan av de nya investeringarna ska upplevas.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 november 2016 att besvara remissen med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Särskilt uttalande gjordes av Henrik Sjölander m.fl. (alla M) och Maria Johansson m.fl. (alla L), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Kristin Jacobsson (C) och Emil Öberg (KD) som hänvisade till särskilt uttalande av Henrik Sjölander m.fl. (alla M) och Maria Johansson m.fl. (alla L).

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 23 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Grönare Stockholm beskriver att ansvaret för att förvalta och utveckla stadens gröna värden är uppdelat på ett stort antal förvaltningar och bolag. Därför anser förvaltningen att det är extra viktigt med att samla de gröna strategierna i ett särskilt styrdokument för att tydliggöra det gemensamma uppdraget. För stadsdelsnämnderna ska riktlinjerna bland annat ge vägledning för att ta fram stadsdelsvisa parkplaner samt fungera som stöd i planering och genomförande av parkförnyelser, förvaltning och utveckling.

Parkplanerna anger behovet ur det lokala perspektivet, och förvaltningen anser att parkplanernas roll och betydelse som underlag för fackförvaltningarnas områdesplanering behöver förtydligas i *Grönare Stockholm*.

Vidare beskrivs att arbetet med *Grönare Stockholm* har samordnats med revideringen av stadens översiktsplan. Förvaltningen anser att det hade varit en fördel om *Översiktsplanen* och *Grönare Stockholm* hade skickats ut samtidigt eller i omvänd ordning eftersom *Grönare Stockholm* har *Översiktsplanen* som utgångspunkt. Förvaltningen saknar bland annat en beskrivning av Stockholmslandskapets

karaktärsdrag och parkernas karaktärer. Dessa är mycket viktiga utgångspunkter för nämndens arbete, men det framgår inte i vilket av stadens styrdokument som detta avses beskrivas i.

Övergripande riktlinjer - mål

Förvaltningen anser att det ger en strategisk vägledning för nämndens förhållningssätt och arbete genom att *Grönare Stockholm* beskriver treövergripande mål. Förvaltningen anser dock att målen behöver kompletteras med ett fjärde mål som beskriver visionen om hur Stockholmslandskapet karaktärsdrag och parkernas gröna kulturvärden ska förvaltas och utvecklas.

Vidare behöver de olika parkkaraktärerna beskrivas. Som förvaltningen ser det kan denna beskrivning ingå i *Grönare Stockholm*, eller att *Grönare Stockholm* hänvisar till vilket styrdokument som parkkaraktärerna beskrivs i.

Under målet *Stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden* anges riktlinjer för god parktillgång och god parkstandard. Förvaltningen har i sitt uppdrag med att förvalta och utveckla parkerna behov av tydliga riktlinjer. Förvaltningen anser att riktlinjerna som anger olika maxavstånd från bostad till olika typer av parker för att uppfylla målet är tydliga. Däremot anser förvaltningen att riktlinjerna för god parkstandard ska definieras tydligare än ”Mängden parkmark måste vara stor nog för att tillgodose invånarnas rekreationsbehov och klara det höga besöksstrycket.” Detta kan enligt förvaltningen tydliggöras genom att staden tar fram en grönytefaktor (GYF) för allmän platsmark, i enlighet med de principer för GYF som tas fram för kvartersmark enligt stadens anvisningar för privata byggherrar.

Strategisk vägledning

Förvaltningen anser att vägledningen i olika skeden, från utredning till förvaltning kan bli ett bra stöd för stadens tjänstemän och för de konsulter som arbetar på uppdrag av staden. Förvaltningen ser dock att vägledningen behöver kompletteras och förtydligas för att kunna bli ett handfast arbetsverktyg för alla som arbetar med gröna frågor i staden. Att utveckla den strategiska vägledningen kan med fördel bli ett uppdrag som den strategiska samordningsgruppen skulle kunna ta fram. Detta skulle med fördel kunna bli ett eget dokument.

Strategisk samordning av stadens arbete

Förvaltningen ser ett stort värde med att det strategiska arbetet med att förvalta och utveckla stadens gröna värden samordnas av en grupp under ledning av stadsträdgårdsmästaren. Den behöver bemannas av berörda aktörer som ansvarar för planering, genomförande och förvaltning av parker och naturområden på de tekniska förvaltningarna och stadsdelsförvaltningarna. Samordningen av det strategiska arbetet är en viktig förutsättning för att uppnå målet om en jämställd och jämlik stad.

Förvaltningen anser att rapporteringen ska ske samlat till berörda förvaltningschefer, men att detta även ska omfatta representanter från

stadsdelsförvaltningarnas direktörer, förslagsvis med en representant från innerstaden, en från västerort och en från söderort. I Grönare Stockholm föreslås rapporteringen ske enbart till "hårda FC".

Vidare anser förvaltningen att det är mycket angeläget att aktörerna i samordningsgruppen ges ett tydligt uppdrag och mandat. Enligt förvaltningens bedömning behöver det tillskjutas både personal och ekonomiska resurser utöver den ordinarie verksamheten för att gruppen ska kunna att genomföra sitt uppdrag efter det behov som finns och för att nå uppställda mål.

Stadsövergripande fond för gröna investeringar

I stadsledningskontorets uppdrag från kommunstyrelsen ingick en översyn av möjligheten att inrätta en stadsövergripande fond som kan användas till att kompensera ianspråktagen grönmark eller för investeringar i det offentliga rummet i delar av staden där behov finns. I ärendet saknas förvaltningen en beskrivning av denna del av uppdraget. Exempelvis saknas beskrivningar av utveckling av grönkompensation och grönytefaktor (GYF) för allmän platsmark.

Vidare anser förvaltningen att det är angeläget att detta tas fram för att ge tydliga förutsättningar för hur ett grönare och tätare Stockholm ska realiseras.

Övrigt

Grönare Stockholm innehåller på några ställen kortsiktiga och lösryckta uppgifter som fort kan bli inaktuella. Förvaltningen anser att man behöver se över och ta bort dessa uppgifter så att dokumentet blir mer hållbart över tid. Bland annat hänvisas till resultat i medborgarundersökningen som görs årligen, samt en undersökning "Här leker vi" som inte längre är i bruk.

Grönare Stockholm innehåller också några redan inaktuella uppgifter. Bland annat anges planeringsinriktningarna från den gamla Översiktsplanen, och dessa behöver uppdateras med planeringsinriktningarna i den nya.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 17 november 2016 att remissen bevaras med stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Petra Gardos Ek m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 23 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Grönare Stockholm beskriver att ansvaret för att förvalta och utveckla stadens gröna

värden är uppdelat på ett stort antal förvaltningar och bolag. Därför anser förvaltningen att det är extra viktigt med att samla de gröna strategierna i ett särskilt styrdokument för att tydliggöra det gemensamma uppdraget. För stadsdelsnämnderna ska riktlinjerna bland annat ge vägledning för att ta fram parkplaner per stadsdelsnämnd samt fungera som stöd i planering och genomförande av parkförnyelser, förvaltning och utveckling.

Parkplanerna anger behovet ur det lokala perspektivet, och förvaltningen anser att parkplanernas roll och betydelse som underlag för fackförvaltningarnas områdesplanering behöver förtydligas i *Grönare Stockholm*.

Vidare beskrivs att arbetet med *Grönare Stockholm* har samordnats med revideringen av stadens översiktsplan. Förvaltningen anser att det hade varit en fördel om *Översiktsplanen* och *Grönare Stockholm* hade skickats ut samtidigt eller i omvänd ordning eftersom *Grönare Stockholm* har *Översiktsplanen* som utgångspunkt. Förvaltningen saknar bland annat en beskrivning av Stockholmslandskapets karaktärsdrag och parkernas karaktärer. Dessa är mycket viktiga utgångspunkter för nämndens arbete, men det framgår inte i vilket av stadens styrdokument som detta avses beskrivas i.

Övergripande riktlinjer - mål

Förvaltningen anser att det ger en strategisk vägledning för nämndens förhållningssätt och arbete genom att *Grönare Stockholm* beskriver tre övergripande mål. Förvaltningen anser dock att målen behöver kompletteras med ett fjärde mål som beskriver visionen om hur Stockholmslandskapets karaktärsdrag och parkernas gröna kulturvärden ska förvaltas och utvecklas.

Vidare behöver de olika parkkaraktärerna beskrivas. Som förvaltningen ser det kan denna beskrivning ingå i *Grönare Stockholm*, eller att *Grönare Stockholm* hänvisar till vilket styrdokument som parkkaraktärerna beskrivs i.

Under målet *Stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden* anges riktlinjer för god parktillgång och god parkstandard. Förvaltningen har i sitt uppdrag med att förvalta och utveckla parkerna behov av tydliga riktlinjer. Förvaltningen anser att riktlinjerna som anger olika maxavstånd från bostad till olika typer av parker för att uppfylla målet är tydliga. Däremot anser förvaltningen att riktlinjerna för god parkstandard ska definieras tydligare än ”Mängden parkmark måste vara stor nog för att tillgodose invånarnas rekreationsbehov och klara det höga besöksstrycket.” Detta kan enligt förvaltningen tydliggöras genom att staden tar fram en grönytefaktor (GYF) för allmän platsmark, i enlighet med de principer för GYF som tas fram för kvartersmark enligt stadens anvisningar för privata byggherrar.

Strategisk vägledning

Förvaltningen anser att vägledningen i olika skeden, från utredning till förvaltning kan bli ett bra stöd för stadens tjänstemän och för de konsulter som arbetar på uppdrag av

staden. Förvaltningen ser dock att vägledningen behöver kompletteras och förtydligas för att kunna bli ett handfast arbetsverktyg för alla som arbetar med gröna frågor i staden. Att utveckla den strategiska vägledningen kan med fördel bli ett uppdrag som den strategiska samordningsgruppen skulle kunna ta fram. Detta skulle med fördel kunna bli ett eget dokument.

Strategisk samordning av stadens arbete

Förvaltningen ser ett stort värde med att det strategiska arbetet med att förvalta och utveckla stadens gröna värden samordnas av en grupp under ledning av stadsträdgårdsmästaren. Den behöver bemannas av berörda aktörer som ansvarar för planering, genomförande och förvaltning av parker och naturområden på de tekniska förvaltningarna och stadsdelsförvaltningarna. Samordningen av det strategiska arbetet är en viktig förutsättning för att uppnå målet om en jämställd och jämlik stad.

Förvaltningen anser att rapporteringen ska ske samlat till berörda förvaltningschefer, men att detta även ska omfatta representanter från stadsdelsförvaltningarnas direktörer, förslagsvis med en representant från innerstaden, en från västerort och en från söderort. I Grönare Stockholm föreslås rapporteringen ske enbart till "hårda FC".

Vidare anser förvaltningen att det är mycket angeläget att aktörerna i samordningsgruppen ges ett tydligt uppdrag och mandat. Enligt förvaltningens bedömning behöver det tillskjutas både personal och ekonomiska resurser utöver den ordinarie verksamheten för att gruppen ska kunna att genomföra sitt uppdrag efter det behov som finns och för att nå uppställda mål.

Stadsövergripande fond för gröna investeringar

I stadsledningskontorets uppdrag från kommunstyrelsen ingick en översyn av möjligheten att inrätta en stadsövergripande fond som kan användas till att kompensera ianspråktagen grönmark eller för investeringar i det offentliga rummet i delar av staden där behov finns. I ärendet saknas förvaltningen en beskrivning av denna del av uppdraget. Exempelvis saknas beskrivningar av utveckling av grönkompensation och grönytefaktor (GYF) för allmän platsmark.

Vidare anser förvaltningen att det är angeläget att detta tas fram för att ge tydliga förutsättningar för hur ett grönare och tätare Stockholm ska realiseras.

Övrigt

Grönare Stockholm innehåller på några ställen kortsiktiga och lösryckta uppgifter som fort kan bli inaktuella. Förvaltningen anser att man behöver se över och ta bort dessa uppgifter så att dokumentet blir mer hållbart över tid. Bland annat hänvisas till resultat i medborgarundersökningen som görs årligen, samt en undersökning "Här leker vi" som inte längre är i bruk.

Grönare Stockholm innehåller också några redan inaktuella uppgifter. Bland annat anges planeringsinriktningarna från den gamla Översiktsplanen, och dessa behöver

uppdateras med planeringsinriktningarna i den nya.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 november 2016 följande.

1. Tjänsteutlåtandet utgör svar på remissen.
2. Omedelbar justering.

Särskilt uttalande gjordes av Aleks Sakala m.fl. (alla M) och Burhan Yildiz m.fl. (alla L), *bilaga 1*.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 10 november 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till de föreslagna riktlinjerna, som kan bli ett viktigt styrdokument både när det gäller ombyggnads- och nybyggnadsprojekt. Riktlinjerna kommer att kunna leda till ett mer effektivt resursutnyttjande och en bättre samverkan mellan berörda nämnder, där allas erfarenheter och kunskap tas tillvara tidigt i processen

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 november 2016 följande.

1. Förvaltningens tjänsteutlåtande överlämnas till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Paragrafen förklaras omedelbart justerad.

Särskilt uttalande gjordes av Kristina Lutz m.fl. (alla M) och Jessica Sjönell (L), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Gunnar Caperius (C) och ersättare Jonathan Lindgren (KD) som instämde i särskilt uttalande av Kristina Lutz m.fl. (alla M) och Jessica Sjönell (L).

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 28 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Grönare Stockholm ersätter två befintliga dokument, Gröna promenadstaden och Stockholms parkprogram. Arbetet med *Grönare Stockholm* har samordnats med revideringen av stadens översiktsplan. Förvaltningen anser inledningsvis att det hade varit en fördel om *Översiktsplanen* och *Grönare Stockholm* hade skickats ut samtidigt eller i omvänd ordning eftersom *Grönare Stockholm* har *Översiktsplanen* som utgångspunkt. Som det nu är har förvaltningen inte kännedom om innehållet i *Översiktsplanen* avseende parker och naturområden.

Grönare Stockholm beskriver att ansvaret för att förvalta och utveckla stadens parker och naturområden är uppdelat på ett stort antal förvaltningar och bolag. Det är därför viktigt att samla de gröna strategierna i ett särskilt styrdokument för att tydliggöra det gemensamma uppdraget anser förvaltningen. För stadsdels-nämnderna ska riktlinjerna bland annat ge vägledning för att ta fram lokala parkplaner samt fungera som stöd i planering och genomförande av parkförnyelser, förvaltning och utveckling.

Förvaltningen anser därför att särskilda centrala medel måste avsättas till parkplanerna, då det handlar om kostnader på upp till en miljon kronor/per plan. Det är inte rimligt att stadsdelsnämndernas driftbudget ska användas till det.

Förvaltningen anser vidare att de tre föreslagna målen och riktlinjer för hur de ska uppnås är relevanta, men saknar under det första målet en tydligare skrivning om de skyddade områdenas betydelse för en hållbar stadsutveckling. Stockholms naturreservat är fria att uppleva för alla året runt. Stockholm är unikt ur ett internationellt perspektiv med stora naturområden nära medborgare och besökare. Det är än viktigare när staden växer att den stora tillgång som naturreservaten är, både ekologiskt och rekreativt, lyfts fram i översiktsplanen, planprogram och lokala parkplaner. Det är också viktigt att staden satsar på en utveckling av naturreservatens rekreativa värden. Det nämns olika förslag i *Grönare Stockholm* som förvaltningen anser är bra. Men det är oklart vilken nämnd som ansvarar för investeringar i naturreservat inom Stockholm stad. Stadsdelsnämndernas ansvar är enligt reglementet skötsel och underhåll av naturreservat.

Förvaltningen anser att vägledningen i olika skeden, från utredning till förvaltning, kan bli ett bra stöd för stadens tjänstemän. Den behöver dock utvecklas och förtydligas. T.ex. kan frågelistorna bytas ut mot checklistor, med ett mindre antal väsentliga punkter, som kan användas för att uppnå stadens mål. Att utveckla den strategiska vägledningen kan bli ett uppdrag för den strategiska samordningsgruppen. Den skulle med fördel vara ett eget dokument.

Inrättandet av en strategisk samordningsgrupp för de gröna frågorna är ett bra initiativ. Gruppen ska samordna behov av kunskapsunderlag, strategier och planerings-/prioriteringsstöd samt ha ett helhetsansvar för att följa upp stadens roller, arbetssätt och organisation. Det är ett omfattande uppdrag som förutsätter att både personella och ekonomiska resurser avsätts för det. Det förutsätter också att samordningsgruppen ges ett tydligt uppdrag och mandat.

Förvaltningen anser att rapporteringen av gruppens arbete ska ske samlat till berörda förvaltningschefer och att detta även ska omfatta representanter från

stadsdelsförvaltningarnas direktörer, förslagsvis med en representant från innerstaden, en från västerort och en från söderort. I *Grönare Stockholm* föreslås rapporteringen ske enbart till "hårda FC".

Skärholmens stadsdelsnämnd

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 november 2016 följande.

1. Skärholmens stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens remissvar.
2. Omedelbar justering.

Särskilt uttalande gjordes av Elisabeth Johnson m.fl. (alla M) och Jan Jönsson m.fl. (alla L), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Erik Sihlberg (C) och Anton Roos (KD) som hänvisade till särskilt uttalande gjort av Elisabeth Johnson m.fl. (alla M) och Jan Jönsson m.fl. (alla L).

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 31 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är mycket positiv till att ett gemensamt förhållningssätt till hela stadens grönstruktur tas fram. I en stor organisation uppstår lätt skillnader i arbetssätt och otydlighet i hur arbetet ska ske på både övergripande och mer detaljerad nivå. Grönare Stockholm ska vara ett strategiskt övergripande dokument men på vissa punkter önskas förtydligande eller utveckling av innehållet enligt följande.

Förhållande till befintliga styrdokument

Stadsdelsförvaltningen skulle vilja se ett förtydligande av vilka styrdokument och liknande som blir ogiltiga i och med Grönare Stockholms ratificering. Till exempel omnämns inte *Den gröna promenadstaden* i dokumentet.

Förhållandet mellan investeringsmedel och driftmedel

Grönare Stockholm pekar ut målet "*Stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreation- och naturvärden*". Som delmål finns "*Befintlig grönstruktur berikas utifrån behoven i en växande stad*", samt "*Ytterstadens grönområden får fler funktioner*" (s. 14). Dessa mål är stadsdelsförvaltningen mycket positiv till, men ser en problematik kopplat till den ekonomiska styrningen. Hur säkras att förhållandet mellan investeringsmedel och driftmedel är hållbart? Om en befintlig yta utökas med fler funktioner så måste även driftmedlen öka, trots att mängden grönyta inte ökar.

Detta kan även kopplas till kompensationsåtgärder i samband med exploatering av grönyta; ofta sker kompensationsåtgärderna i parkmark och ska efter ett antal år skötas med driftpengar. Med nuvarande fördelningsnyckel får stadsdelsförvaltningen en minskad summa i den totala budgeten då grön yta försvunnit. Indirekt har ytan då fått minskad driftbudget. Förvaltningen anser att fördelningsnyckeln bör ses över för att svara mot framtida drift av allt mer avancerade ytor. I del 1.3 *Ekonomisk styrning*, omnämns förvisso att balansen mellan investerings- och driftmedel behöver följas upp och utvärderas löpande. Här saknar stadsdelsförvaltningen tydliga riktlinjer från Grönare Stockholm.

Konkret stöd för bevarande av träd i park- och naturmark

Trygga en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald pekas ut som ett mål i Grönare Stockholm (s. 16), biologisk mångfald finns även med i Miljöprogrammet (3.5), samt i Översiktsplanen. Vidare beskrivs att träden har en viktig roll i stadens gröna ytor (s 26). Här ser stadsdelsförvaltningen en möjlighet att få ökat stöd från dokumentet vad gäller förvaltningen av träd på park- och naturmark vad gäller riskhantering och ekologisk infrastruktur.

Stöd vid hantering av risk kopplat till träd i park- och naturmark

Naturresevatnen har tydligt utformade skötselplaner med starkt skydd som stadsdelsförvaltningarna kan luta sig emot vid beslut i trädfrågor. Vad gäller park- och naturmarken saknas den tydligheten. En stor del av de synpunkter som kommer in till stadsdelsförvaltningen handlar om träd i såväl park- som naturmark. Medborgare upplever ofta oro över risker med träd och önskar ofta att träden tas bort. Det går aldrig att garantera fullständig säkerhet vad gäller träd, men det går att göra riskbedömningar som ger en god vägledning inför beslut om träd ska frias eller fällas. I nuläget saknar stadsdelsförvaltningen någon samordnad policy för att tydliggöra hur staden värderar sina träd. För att inte träd ska fällas ”i onödan” ser stadsdelsförvaltningen stort behov av konkret stöd i Grönare Stockholm, som sedan kan påverka ytterligare styrdokument, till exempel den lokala parkplanen.

Träd på park- och naturmark i ett landskapsekologiskt perspektiv

Ekologiska spridningssamband pekas ut som viktigt för att säkra biologisk mångfald (s 16-17). Träden på park- och naturmark spelar onekligen en mycket viktig roll för att skapa den *ekologiska infrastruktur, det nätverk av rika livsmiljöer* som omnämns i Grönare Stockholm (s 17). Huvuddelen av de trädrelaterade beslut som tas av stadsdelsförvaltningen tas på individnivå, träd för träd. Stadsdelsförvaltningen saknar en tydligare koppling från det enskilda trädet till det landskapsekologiska perspektivet.

Förslag till inrättande av samordningsgrupp

I 5.2 *Strategisk samordning av stadens arbete* meddelas att en samordningsgrupp ska inrättas för att stödja genomförande och öka lärandet och omvärldsbevakning inom

stadens organisation. Förvaltningen ser en möjlighet att vara del av samordningsgruppen för att kunna bidra med ett ytterstadsperspektiv.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2016 följande.

1. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutar att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutar om omedelbar justering.

Särskilt uttalande gjordes av Sus Andersson m.fl. (alla MP) och Anna Jonazon m.fl. (alla S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Ole-Jörgen Persson m.fl. (M) och Bengt Porseby (L), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Hafize Cetin (C) som hänvisade till särskilt uttalande gjort av Moderaterna och Liberalerna.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 16 november 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning har tagit del av "Grönare Stockholm - Förslag till nya riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden." Förvaltningen välkomnar dessa nya riktlinjer. De förtydligar och underlättar arbetet mot en grönare Stockholm. Däremot vill stadsdelsförvaltningen framföra följande synpunkter som kan bidra till ett ännu tydligare styrdokument.

På flera ställen hänvisas det till rekreations- och naturvärden: "Stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreation- och naturvärden." Stockholms parker och gröna områden har naturligtvis höga rekreation- och naturvärden, men de kan också stärka en känsla av tillhörighet och identitet som kan bidra med pedagogiska upplevelser och konstnärlig inspiration. Tillgång till parker minskar stress och har positiva effekter på hälsa och välmående. Parker utgör mötesplatser för människor i olika åldrar och med bakgrund och bidrar därmed till ökad social hållbarhet.

I riktlinjerna nämns "rekreativa och ekologiska värden" på flera ställen. Man kan med fördel även nämna "sociala och ekologiska värden" i riktlinjerna.

Parker och grönområden deltar också i allra högsta grad i den ekonomiska hållbarheten i vårt social-ekologiska system. Deras roll och möjligheter att delta i en

cirkulär ekonomi borde också lyftas fram och betonas. Exempelvis kan organiskt material såsom sly, fallna löv och gräsklipp rutinmässigt tas omhand under parkskötseln för att återföras som en resurs i naturens kretslopp. Även gammal parkutrustning kan bli en del av återvinningen i en cirkulär ekonomi efter nedmontering.

Ett livscykelperspektiv på befintliga grönområden och bildandet av nya anläggningar nämns med avseende på att bedöma rimligheten i användning, resursförbrukning och löpande underhåll. I detta sammanhang borde livscykelanalysens kompletterande roll betonas i en cirkulär ekonomi.

Kemikalier i parkutrustning nämns inte specifikt i de nya riktlinjerna. Stadens förhållningssätt till kemikalier i parkutrustning bör förtydligas.

Biologisk mångfald förknippas med ett stort antal arter, och det konstateras att ett stort antal arter gör att ekosystemen kan fortsätta att fungera trots att vissa arter försvinner. Det är inte antalet arter som sådant, utan den varierande respons till en miljöförändring bland arterna som uppfyller samma ekosystem som försäkras att fortsatt fungerande ekosystem. Det må finnas ett stort antal arter som bryter ned organiskt material men om alla arter reagerar på samma sätt på en förändring och dör ut, förlorar ekosystemet en viktig funktion och dess kretslopps slutar att fungera.

Vidare kan biologisk mångfald också betyda en mångfald av olika livsmiljöer. En sådan mångfald av våtmarker, gammal skog, kulturella landskap i våra parker och grönområden borde också aktivt uppmuntras.

Även placering av gröna tak och väggar kan bidra till upprätthållande av arters spridningsvägar och motverka möjlig artförlust. De resurser en hotad art behöver för sin livscykel, kan återskapas och göras tillgängliga genom gröna tak och väggar.

Det konstateras att luftrening, dagvattenrening och ljudabsorption är tre viktiga tjänster som växtligheten utför i staden. Fördröjning av dagvatten bör också rankas som en primär funktion. Det skulle innebära att luft- och dagvattensrening, och ljudabsorption är viktiga tjänster som växtligheten utför i staden.

På sida 5 visas en bild från utvecklingsprojektet C/O city som behandlar vilka tjänster som stadsnaturen levererar till oss människor. I bilden uppges att gröna tak och väggar skyddar mot UV-strålning. Det är takets tätskikt som skyddar mot UV-strålning. Tätskiktet får därmed en längre livslängd. Detta är naturligtvis en ekonomisk fördel för byggnadens ägare, men levererar knappast tjänster för medborgare i stort. Våra byggnader skyddar oss redan från UV-strålning. ”Grönare Stockholm” kan istället lyfta fram att gröna tak och väggar kan ta upp, filtrera och fördröja dagvatten samt att de binder damm och luftföroreningar.

Det konstateras att det även finns behov av skötsel av fornminnesområden. Det framgår inte att skötsel av fornminnesområden är mer krävande och kostsam jämfört med andra grönområden. Spånga-Tensta har en hög andel av Stockholms stads fornminnesområden där den ordinarie driftbudgeten förväntas kunna hantera dessa mer krävande och kostsamma områden. Stockholm stad bör därför avsätta särskilda medel för skötsel av fornminnesområden.

Möjligheter till ekologisk uthållig parkskötsel med exempelvis betesdjur skulle

kunna lyftas fram och stödjas med särskilt avsatta medel.

Utbildning och kompetenskrav för stadens parkentreprenör och dess underleverantör borde förtydligas och klargöras. Arbete med träd i stadsmiljö kräver utbildning, kompetens och erfarenhet. När detta inte uppfylls, blir det till skada för en viktig resurs för tillhandahållandet av ekosystemtjänster.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 november 2016 följande.

1. Utöver de synpunkter förvaltningen framför vill vi markera följande:

Parker och regionala grönområden en fråga om jämlikhet. För de stockholmare som inte har råd med eget lantställe eller med längre resor är naturen i stadens parker och Storstockholms gröna kilar ovärderliga. För barn, äldre och rörelsehindrade måste naturen finnas på nära håll. Av pedagogiska skäl behöver varje förskola och varje grundskola tillgång till naturmiljöer. Av många skäl är därför ett genomtänkt program för att anlägga, bevara och utveckla grönområdena i Stockholm – vårt gemensamma vardagsrum betydelsefullt för att skapa ett gott och mera jämlikt samhälle, ett Stockholm för alla.

Större satsningar behövs när befolkningen ökar. När befolkningen växer och bebyggelsen breder ut sig ökar behovet av en mera aktiv politik. Vi behöver anlägga nya parker, tillföra nya inslag och anläggningar, och vi behöver en mera genomtänkt och aktiv skötsel – både fler utegym och fler groddammar. För att upprätthålla områdenas kvaliteter måste vi räkna med ökade kostnader för skötsel och underhåll.

Grönområden en gemensam angelägenhet i regionen. Södermalms parker är en regional tillgång som även utnyttjas av många som inte bor i stadsdelen. På samma utnyttjar Söderborna grönområden i andra delar av staden och regionen, vilket betyder att det är viktigt för Södermalmsborna med ett tydligt regionalt perspektiv på grönområdena – rätt hanterat går en sådan ambition väl att förena med ett ökat bostadsbyggande både regionalt och på Söder.

2. Beslutet justeras omedelbart.

Reservation anfördes av Filip Solsjö m.fl. (alla M) och Anne-Lie Elfvén m.fl. (alla L) som ställde sig bakom förvaltningens förslag till beslut, *bilaga 1*.

Ersättnyttrande gjordes av Fredrik Lindstål (C) ställde sig bakom

förvaltningens förslag.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 26 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Eftersom ansvaret för grönsstrukturfrågorna i staden är delat mellan flera nämnder och bolagsstyrelser är det värdefullt med gemensamma grundläggande riktlinjer i arbetet med dessa frågor, som tydliggörs med utgångspunkt i stadens mål enligt Vision 2040, översiktsplanen och miljöprogrammet.

Förvaltningen anser att bildandet av en strategisk samordningsgrupp under ledning av stadsträdgårdsmästaren är ett bra förslag som kan ge förutsättningar för att stärka och utveckla arbetet med stadens parker och grönområden. Gruppen bör, som anges i förslaget, bestå av berörda aktörer som ansvarar för planering, genomförande och förvaltning av parker och naturområden på de tekniska förvaltningarna och stadsdelsförvaltningarna. Därutöver anser förvaltningen att gruppen bör rapportera samlat till berörda förvaltningschefer inklusive representanter för stadsdelsförvaltningarnas direktörer, ej enbart till ”hårda FC” som anges i Grönare Stockholm.

Det är väsentligt att samordningsgruppens uppdrag och befogenheter nog tydliggörs eftersom dess arbete kan påverka både gränssnittslistan mellan olika förvaltningar och organisationen inom staden gällande parkfrågor.

De lokala parkplanerna som tas fram av stadsdelsnämnderna är ett viktigt dokument både i stadens områdesplanering och för planering av förvaltning och utveckling av parkerna på lokal nivå. Förvaltningen saknar ett parkprogram av det slag som funnits tidigare, som kan ge stöd och vägledning i detta arbete. Förvaltningen ställer sig frågan om Grönare Stockholm är tänkt att ersätta parkprogrammet eller om ett nytt parkprogram kommer att tas fram av den strategiska samordningsgruppen som ett av flera styrdokument. Om detta inte blir aktuellt anser förvaltningen att de nya riktlinjerna måste utvecklas och kompletteras så att de kan ersätta ett sådant program. Vidare behöver parkplanerna och ett eventuellt parkprogram få en tydligare status i Grönare Stockholm, som motsvarar deras strategiska betydelse i arbetet med parker och grönområden.

Den strategiska vägledningen i Grönare Stockholm för olika skeden från planering till förvaltning i processen kring grönsstrukturfrågor ger värdefull information om struktur och innehåll för de olika faserna. Förvaltningen anser dock att den ytterligare kan ses över, förtydligas och kompletteras och få en mer användarvänlig layout. De riktlinjer för varje steg som presenteras som frågor liknande en checklista kan vinna på att formuleras som påståenden istället. Vidare anser förvaltningen att vägledningen till stor del beskriver detaljplaneprocessen och menar att processen för parkinvesteringsprojekt borde lyftas fram och beskrivas tydligare, kanske skild från detaljplaneprocessen.

Texterna i Grönare Stockholm skulle också generellt kunna vinna på att ses över

med syftet att göra dokumentet mer lättläst och tydligt och därmed få ett mer lättanvänt verktyg i arbetsprocesserna.

I vissa stycken blandas till exempel problembeskrivning, målbilder och riktlinjer i texterna, vilket kan göra dem svårare att läsa och tolka.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 17 november 2016 att överlämna tjänsteutlåtandet som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Torbjörn Erbe m.fl. (alla M) och Evy Kjellberg (C), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Camilla Sarfors (KD) som anslöt sig till det särskilda uttalandet från Torbjörn Erbe m.fl. (alla M) och Evy Kjellberg (C).

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 26 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Allmänt

Grönare Stockholm är ett nytt viktigt styrdokument för stadens arbete med parker och naturmark. Älvsjö stadsdelsförvaltning har inte medverkat i utarbetandet av dokumentet, och det framgår inte om några andra stadsdelsförvaltningar medverkat. Eftersom stadsdelsnämnderna har ansvar för drift, underhåll och investeringar i stadens parker och naturområden bör de ges en större roll i framtagandet av riktlinjer och andra styrdokument för stadens hantering av parkmark.

I remissen anges hur dessa riktlinjer förhåller sig till centrala styrdokument som översiktsplanen och miljöprogrammet. Däremot nämns inte andra styrdokument inom området alls. Det gäller *Den gröna promenadstaden* (2013) och *Parkprogrammet* (2006), det är otydligt om *Grönare Stockholm* ska ersätta dessa.

Stadens parkprogram har länge varit i behov av en uppdatering, som förvaltningen har väntat på, i förhoppningen att i denna få stöd i olika frågor. Om *Grönare Stockholm* ska utgöra stadens parkprogram saknas en del frågor som skulle behöva belysas för att få en likvärdig hantering i staden, t.ex. brukaravtal, medborgarförslag rörande park, stadsodling, skyltning och hundrastning. De lokala parkplanerna beskrivs, men där behöver syftet utvecklas till att även omfatta inventering av behovet av investeringar, underhåll, och ändrad skötsel. Det finns även behov av gemensamma skötselbeskrivningar för parkytor, för att få en enhetlighet i stadsdelsnämnderna upphandlingar av parkdrift.

I *Grönare Stockholm* finns dock många viktiga frågor som förvaltningen anser är positivt att de lyfts fram. Det gäller till exempel parkernas värde för ekosystemtjänster

vid klimatförändringar och människors hälsa och välbefinnande. Verket lyfts också upp, som ett sätt att få mer grönska även på fastighetsmark. Det har förvaltningen tidigare efterlyst vid exploateringar, och hoppas att det kommer att införas för alla projekt.

När det gäller utformningen av riktlinjer i dokumentet har förvaltningen en invändning. I kapitlet *Strategisk vägledning* finns riktlinjer listade vilka är utformade som frågor. Det ger ett oklart intryck av vilken status punkterna ska tillmätas, avseende till exempel om det något man i varje projekt ska eller bör uppfylla. I det kapitlet finns också en underrubrik *Genomförande* där det inte framgår vilken förvaltning som ansvarar för vad i genomförandet, vilket givetvis är en viktig fråga. Där önskar förvaltningen också ett förtydligande gällande slutbesiktning och överlämnandebesiktning, och hur staden ska ställa sig om en anläggning inte bedöms hålla måttet.

Ekonomi

En viktig fråga för stadsdelsförvaltningen är att det är svårt att få den driftbudget som stadsdelsnämnderna tilldelas för parkskötsel, att räcka till för att sköta och underhålla parkerna såsom riktlinjerna i *Grönare Stockholm* anger. En växande befolkning innebär att fler använder de befintliga parkerna vilket ökar slitaget och inriktningen mot mer mångfunktionella parker, som förespråkas i riktlinjerna, innebär också ökade driftinsatser.

Förslaget att en del parkområden ska skötas av föreningar eller fastighetsägare för att upprätthålla attraktiva parker ställer sig förvaltningen mycket tveksam till. Idag finns ett antal brukaravtal för mindre ytor i Älvsjö, men det handlar om boende som vill ha högre skötselnivå på en yta än vad förvaltningen normalt har. Det skapar ett mervärde för medborgarna, men är en marginell företeelse och minskar inte förvaltningens driftskostnader. Att en förening eller fastighetsägare skulle ta på sig att sköta en park utan ersättning är inte troligt, och inte heller lämpligt utifrån ansvarsfrågan.

Förvaltningen är positiv till att skol-, idrotts- och parkytor i högre grad samnyttjas, vilket föreslås i riktlinjerna. Däremot uppstår ett högt slitage i de parker som används av skolor utan egen skolgård. Dessutom uppstår konflikter mellan verksamheter som nyttjar parken och övriga parkbesökare. Förvaltningen önskar vägledning i hur kostnader och konflikter, till följd av att verksamhetsutövare använder parkmark i sin verksamhet, kan hanteras.

Parkdatabasen är ett mycket viktigt arbetsverktyg för stadsdelsförvaltningen och vår parkdriftsentreprenör. Mängduppgifterna för olika ytor används dessutom vid upphandlingar och vid fördelningen av kommunfullmäktiges budget. Det är dock resurskrävande att uppdatera databasen, vilket sköts dels av parkansvariga på stadsdelsförvaltningarna, dels av trafikkontoret, som debiterar stadsdelsförvaltningarna för det arbetet.

I Grönare Stockholm anges att stadsdelsnämndernas lokala parkplaner ska finansieras inom driftbudgeten. Tidigare har detta skett med investeringsmedel. Att

finansiera en ny parkplan med driftmedel är inte möjligt, om inte särskilda medel kan sökas för detta.

Samordning

Förvaltningen anser att förslaget är bra om en strategisk samordningsgrupp som ska ledas av stadsträdgårdsmästaren vilken får ett ökat inflytande. Men stadsträdgårdsmästaren är idag endast enhetschef på trafikkontoret och föreslås inte få någon mer central placering. Stadsdelsförvaltningen är tveksam till hur oenighet mellan förvaltningarna ska hanteras inom gruppen. De olika nämnderna har olika uppdrag som ibland kan hamna i konflikt och alla har en begränsad budget. Detta kan göra att det i vissa fall blir svårt att hitta samförståndslösningar. Förvaltningen anser att det behöver konkretiseras i uppdraget till gruppen hur frågorna ska hanteras, och att placeringen av stadsträdgårdsmästaren behöver utredas. Uppdraget som enhetschef innebär ett personal- och budgetansvar som lämnar mindre tid för stadsträdgårdsmästaren att ägna sig åt stadens strategiska parkplanering.

Förvaltningen hoppas att samordningsgruppen även får i uppdrag att arbeta med de frågor som vi ovan angett som saknade i *Grönare Stockholm*: t.ex. brukaravtal, medborgarförslag rörande park, stadsodling, skyltning, hundrastning, gemensamma skötselbeskrivningar.

Dialog med medborgarna

Stadsdelsförvaltningen för kontinuerligt en dialog med medborgarna kring parkfrågorna. Många invånare hör av sig med synpunkter, idéer och frågor kring skötseln av parkmark. Älvsjö stadsdelsnämnd får även årligen in ett antal medborgarförslag kring stadsmiljöfrågor.

De frågor som lämpar sig väl att bjuda in till en medborgardialog handlar framför allt om planerade större parkinvesteringsprojekt. Då gäller det vanligtvis hur man önskar att en park ska utformas vid en större upprustning och frågan är konkret och begränsad. Svårare är det att hitta ett engagemang kring frågor om exempelvis strategisk parkplanering, som i stadsdelsnämndens parkplan. Det fungerar heller inte att ha en medborgardialog kring rena skötselfrågor, såsom frekvensen på städning och gräsklippning.

Medborgarförslagen är ett sätt för medborgarna att framföra ett förslag utanför de större medborgardialoger som genomförs. Eftersom en del av de förslag som kommer in till stadsdelsnämnden avser till exempel trafiknämnden och idrottsnämnden anser förvaltningen att medborgarna bör ges möjlighet att lämna medborgarförslag även till facknämnderna.

Fond för grönkompensation

Stadsdelsförvaltningen har tidigare vid flera tillfällen efterlyst riktlinjer för grönkompensation vid exploateringar på park- och naturmark. Idag saknas riktlinjer och det som avgör om några sådana medel utbetalas är främst den totala ekonomin i ett exploateringsprojekt, inte behovet av kompensation till följd av projektet.

I uppdraget till kommunstyrelsen angavs att de skulle se över möjligheten att inrätta en stadsövergripande fond för grönkompensation. Något förslag kring detta presenteras inte i ärendet, men stadsdelsförvaltningen är också tveksam till en sådan fond. Det är viktigt att den lokala anknytningen inte försvinner. När parkmark tas i anspråk för exploatering bör behovet av kompensation i närområdet alltid utredas. Kopplingen till närområdet är viktig dels för dem som bor i området, dels för att den ökande befolkningen till följd av exploateringen skapar ett behov av nya parkinvesteringar. Förvaltningen hoppas att riktlinjer för grönkompensation kan bli en fråga för den strategiska samordningsgruppen.

Olovligt ianspråktagen mark

En viktig fråga som stadsdelsförvaltningen vill lyfta fram i detta sammanhang är olovligt ianspråktagen mark. Det är vanligt att villaägare, vars tomter gränsar till park- eller naturmark, olovligt ianspråkta angränsande mark som tillhör staden. Det kan dels handla om tjuvtippning av trädgårdsavfall, dels om att man utökar sin tomt på olika sätt, t.ex. genom att anlägga trädgård, parkeringsplats, bodar, m.m. utanför den egna tomten. I samband med uppdateringen av Älvsjös parkplan har en översiktlig inventering gjorts av dessa ytor, och det visar sig vara ett omfattande problem. Annekeringen av stadens mark innebär att den parkmark som är allmänt tillgänglig minskar, samtidigt som befolkningen ökar. Stadsdelsförvaltningarna saknar såväl resurser som juridisk kompetens för att kunna driva frågan gentemot berörda fastighetsägare. Förvaltningen föreslår att staden ger exploateringsnämnden, såsom markägare, i uppdrag att arbeta med denna fråga.

Östermalms stadsdelsnämnd

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 24 november 2016 följande.

1. Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Särskilt uttalande gjordes av Therese Carlborg m.fl. (alla M) och Mimmi Deljerud Engholm (L), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Maximillian Molin (C) som hänvisade till särskilt uttalande gjort av Therese Carlborg m.fl. (alla M) och Mimmi Deljerud Engholm (L).

Östermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 23 oktober

2016 har i huvudsak följande lydelse.

Grönare Stockholm beskriver att ansvaret för att förvalta och utveckla stadens gröna värden är uppdelat på ett stort antal förvaltningar och bolag. Därför anser förvaltningen att det är extra viktigt med att samla de gröna strategierna i ett särskilt styrdokument för att tydliggöra det gemensamma uppdraget. För stadsdelsnämnderna ska riktlinjerna bland annat ge vägledning för att ta fram stadsdelsvisa parkplaner samt fungera som stöd i planering och genomförande av parkförnyelser, förvaltning och utveckling.

Parkplanerna anger behovet ur det lokala perspektivet, och förvaltningen anser att parkplanernas roll och betydelse som underlag för fackförvaltningarnas områdesplanering behöver förtydligas i *Grönare Stockholm*.

Vidare beskrivs att arbetet med *Grönare Stockholm* har samordnats med revideringen av stadens översiktsplan. Förvaltningen anser att det hade varit en fördel om *Översiktsplanen* och *Grönare Stockholm* hade skickats ut samtidigt eller i omvänd ordning eftersom *Grönare Stockholm* har *Översiktsplanen* som utgångspunkt. Förvaltningen saknar bland annat en beskrivning av Stockholmslandskapets karaktärsdrag och parkernas karaktärer. Dessa är mycket viktiga utgångspunkter för nämndens arbete, men det framgår inte i vilket av stadens styrdokument som detta avses beskrivas i.

Övergripande riktlinjer - mål

Förvaltningen anser att det ger en strategisk vägledning för nämndens förhållningssätt och arbete genom att *Grönare Stockholm* beskriver treövergripande mål. Förvaltningen anser dock att målen behöver kompletteras med ett fjärde mål som beskriver visionen om hur Stockholmslandskapets karaktärsdrag och parkernas gröna kulturvärden ska förvaltas och utvecklas.

Vidare behöver de olika parkkaraktärerna beskrivas. Som förvaltningen ser det kan denna beskrivning ingå i *Grönare Stockholm*, eller att *Grönare Stockholm* hänvisar till vilket styrdokument som parkkaraktärerna beskrivs i.

Under målet *Stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden* anges riktlinjer för god parktillgång och god parkstandard. Förvaltningen har i sitt uppdrag med att förvalta och utveckla parkerna behov av tydliga riktlinjer. Förvaltningen anser att riktlinjerna som anger olika maxavstånd från bostad till olika typer av parker för att uppfylla målet är tydliga. Däremot anser förvaltningen att riktlinjerna för god parkstandard ska definieras tydligare än ”Mängden parkmark måste vara stor nog för att tillgodose invånarnas rekreationsbehov och klara det höga besöksstrycket.” Detta kan enligt förvaltningen tydliggöras genom att staden tar fram en grönytefaktor (GYF) för allmän platsmark, i enlighet med de principer för GYF som tas fram för kvartersmark enligt stadens anvisningar för privata byggherrar.

Strategisk vägledning

Förvaltningen anser att vägledningen i olika skeden, från utredning till förvaltning kan bli ett bra stöd för stadens tjänstemän och för de konsulter som arbetar på uppdrag av staden. Förvaltningen ser dock att vägledningen behöver kompletteras och förtydligas för att kunna bli ett handfast arbetsverktyg för alla som arbetar med gröna frågor i staden. Att utveckla den strategiska vägledningen kan med fördel bli ett uppdrag som den strategiska samordningsgruppen skulle kunna ta fram. Detta skulle med fördel kunna bli ett eget dokument.

Strategisk samordning av stadens arbete

Förvaltningen ser ett stort värde med att det strategiska arbetet med att förvalta och utveckla stadens gröna värden samordnas av en grupp under ledning av stadsträdgårdsmästaren. Den behöver bemannas av berörda aktörer som ansvarar för planering, genomförande och förvaltning av parker och naturområden på de tekniska förvaltningarna och stadsdelsförvaltningarna. Samordningen av det strategiska arbetet är en viktig förutsättning för att uppnå målet om en jämställd och jämlik stad.

Förvaltningen anser att rapporteringen ska ske samlat till berörda förvaltningschefer, men att detta även ska omfatta representanter från stadsdelsförvaltningarnas direktörer, förslagsvis med en representant från innerstaden, en från västerort och en från söderort. I Grönare Stockholm föreslås rapporteringen ske enbart till "hårda FC".

Vidare anser förvaltningen att det är mycket angeläget att aktörerna i samordningsgruppen ges ett tydligt uppdrag och mandat. Enligt förvaltningens bedömning behöver det tillskjutas både personal och ekonomiska resurser utöver den ordinarie verksamheten för att gruppen ska kunna genomföra sitt uppdrag efter det behov som finns och för att nå uppställda mål.

Stadsövergripande fond för gröna investeringar

I stadsledningskontorets uppdrag från kommunstyrelsen ingick en översyn av möjligheten att inrätta en stadsövergripande fond som kan användas till att kompensera ianspråktagen grönmark eller för investeringar i det offentliga rummet i delar av staden där behov finns. I ärendet saknas förvaltningen en beskrivning av denna del av uppdraget. Exempelvis saknas beskrivningar av utveckling av grönkompensation och grönytefaktor (GYF) för allmän platsmark.

Vidare anser förvaltningen att det är angeläget att detta tas fram för att ge tydliga förutsättningar för hur ett grönare och tätare Stockholm ska realiseras.

Övrigt

Grönare Stockholm innehåller på några ställen kortsiktiga och lösryckta uppgifter som fort kan bli inaktuella. Förvaltningen anser att man behöver se över och ta bort dessa uppgifter så att dokumentet blir mer hållbart över tid. Bland annat hänvisas till resultat i medborgarundersökningen som görs årligen, samt en undersökning "Här leker vi" som inte längre är i bruk.

Grönare Stockholm innehåller också några redan inaktuella uppgifter. Bland annat

anges planeringsinriktningarna från den gamla Översiktsplanen, och dessa behöver uppdateras med planeringsinriktningarna i den nya.

Stockholms Stadshus AB

Stockholms Stadshus AB:s yttrande daterat den 28 november 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Underremiss

AB Svenska Bostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse:

AB Svenska Bostäder ställer sig positiva till den framtagna strategin för utveckling av Stockholms parker, natur och grönstruktur. Det är positivt att stadens grönska ses som värdefull och att riktlinjer tagits fram som gör arbetet tydligare för nämnder, tjänstemän och medborgare.

AB Familjebostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Familjebostäder ställer sig bakom målbilden att Stockholm ska bli en tätare och grönare stad med en väl avvägd balans mellan bebyggelse, infrastruktur och gröna miljöer. Ett starkt kundfokus och ett innovativt framtidstänk är enligt bolaget framgångsfaktorer för att uppnå dessa mål.

I ”Grönare Stockholm” betonas att de värden som stockholmarna uppskattar mest i parker, natur och vatten behöver bevaras och förstärkas. Detta ska ske genom innovativa arbetssätt, en större helhetssyn på stadens offentliga rum och en ökad delaktighet från stockholmarna.

För att öka stockholmarnas delaktighet och ett medskapande i samhällsbyggnadsprocessen anser bolaget att de bör ges ökad möjlighet att tidigt, smidigt och på ett enkelt sätt få insyn i och möjlighet att delta i utvecklingen. Detta skulle möjligen kunna ske via ett mer digitaliserat arbetssätt.

Stockholm befinner sig i en tid av i ett historiskt perspektiv stora och snabba förändringar. Ett fortsatt arbete utifrån riktlinjerna utgår från vad staden och dess invånare vill ha uppnått år 2040. Det finns stora möjligheter till innovativa lösningar som kan bidra till en hållbar och vacker stadsmiljö. Mer grönska i staden kan reducera utmaningarna med dagvatten, strålningsvärme, luftpartiklar och koldioxidutsläpp samtidigt som den biologiska mångfalden ökas. För att denna grönska ska få plats i den tätbebyggda staden behövs ett tänk utanför de traditionella ramarna.

Det övergripande syftet med Plan- och bygglagen (PBL) är att främja en lämplig samhällsutveckling. Detaljplanen är det verktyg som används för att närmare reglera rättigheter och skyldigheter mellan markägare och samhället samt markägare emellan och bestämmer förutsättningarna för innovation i respektive projekt. Bolaget eftersträvar nytänkande och innovativa lösningar i de många kommande nyproduktionsprojekten. Det är viktigt att riktlinjer för ett grönare Stockholm kan användas just som riktlinjer och inte blir juridiskt bindande dokument i beslut och

avtal på ett sätt som riskerar att försvåra eller förhindra innovativa lösningar för en grön urban stad.

Familjebostäder avser att ta fram en standard för utemiljö som är anpassad till riktlinjer för ett grönare Stockholm. Denna standard kan då utgöra grund för en dialog för grönare Stockholm.

AB Stockholmsshems remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Stockholmsshem ställer sig positivt till de riktlinjer som anges i Grönare Stockholm. Bolaget delar synen att en förtätad stad ställer högre krav på grönområdenas kvalitet till följd av till exempel högre slitage och behov av biologisk mångfald, dess konnektivitet samt stockholmarnas rekreationsbehov. Det ställer i sin tur högre krav på stadens kompetens inom området, vilket förvaltningar och bolag behöver ta höjd för. Därför är det positivt med de praktiska vägledningar och tematiska kunskapsunderlag som föreslås riktas till stadens tjänstemän.

Micasa Fastigheter i Stockholm AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Micasa Fastigheter ser positivt på de nya riktlinjerna. Dessa bör underlätta arbetet att bedriva ett framgångsrikt arbete kring ett grönare Stockholm.

Vackra, trygga och stimulerande utemiljöer och grönska är en viktig del i det arbete som Micasa Fastigheter driver kring bolagets fastigheter.

Stockholm Vatten Holding AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Stockholm Vatten AB svarar bl.a. för hantering av dagvatten och förvaltning och utveckling av Stockholms skyfallsmodell. Ett växande Stockholm innebär ett ökande krav på multifunktionell markanvändning. Planering för gröna ytor möjliggör en modern hantering av konsekvensen av ett förändrat klimat, men bidrar även med en renande effekt på dagvatten. Stockholm Vatten ser därför positivt på Grönare Stockholm.

En förutsättning för ett lyckat resultat är att tidigt föra in övergripande förutsättningar. Det är därför av vikt att i Start-PM hämta in information från Stockholms skyfallskartering och låta denna vara en de grundläggande förutsättningarna för ett projekt.

Vid planering för ett område är en god höjdsättning ofta en avgörande faktor för att möjliggöra en god dagvattenhantering. För att säkerställa en långsiktigt hållbar stadsutveckling bör projektet ej avgränsas av projektets naturliga gräns utan det är viktigt att sträva efter att föra in kringliggande ytor och skapa ett mervärde även för omgivande områden.

Ledningsomläggningar är ofta en dyr kostnad för projekten. Respektive ledningsägare ska därför löpande hållas informerade om projekten för att säkerställa att deras anläggningar inte kolliderar med planerad struktur. Vid framtagande av systemhandling och vid genomförande av projekt ska undertecknade avtal finnas med berörda ledningsdragande verk. Stockholm Vatten ser gärna att dessa avtal är

uppbyggda enligt samma struktur och principer som de avtalsmallar som är framtagna med Stockholms exploateringskontor.

Koncernledningens synpunkter

Koncernledningen välkomnar förslaget till riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden. Stadens tillväxt och behov av utveckling av bostäder, verksamhetsområden och infrastruktur ställer stora krav på samordning. En systematisk intresseavvägning är därför värdefull för att på ett effektivare sätt kunna utveckla planer för utveckling av staden. De föreslagna riktlinjerna kan utgöra ett hjälpmedel för samtliga berörda förvaltningar och bolag för att förutse och i tidiga skeden planera för en attraktiv stad.

Koncernledningen måste poängtera vikten av att riktlinjerna och de föreslagna frågeställningarna tillämpas flexibelt och fokuserar på de faktorer som är relevanta inom respektive område eller projekt. För långsiktiga investerare som avser att utveckla staden genom nyproduktion av både bostäder, skolor, verksamhetslokaler, infrastruktur och gemensamma mötesplatser är det också viktigt att den övergripande prioriteringen för även grönstrukturen fastställs och motiveras i de tidiga skedena på ett sätt som gör det förutsägbart för både berörda bolag, förvaltningar och allmänhet, vad som kommer att vara utgångspunkt i kommande utveckling.

De föreslagna riktlinjerna belyser också att de tekniska och ekonomiska konsekvenserna i ett förvaltningsskede ska analyseras och beaktas även i de tidiga skedena, vilket koncernledningen ser mycket positivt på. Det borgar för att en långsiktigt attraktiv park- och naturmiljö utvecklas som kan underhållas på ett kostnadseffektivt sätt.

I förslaget till genomförande och uppföljning efterfrågar koncernledningen ett förtydligande om var inom stadens förvaltningar och med vilken representation den strategiska samordningsgruppen ska bildas. Det anges också att gruppen ska rapportera till berörda förvaltningschefer. Koncernledningen anser att även berörda bolags VD:ar bör få en kontinuerlig rapportering. Exempelvis Stockholm Vatten och flertalet av koncernens fastighetsbolag är berörda av de frågeställningar och uppgifter som samordningsgruppen föreslås hantera. Det vore även önskvärt om ärendet kompletterades med en förteckning över vilka kunskapsunderlag som åsyftas i olika sammanhang och som avses tillgängliggöras.

Under de kommande decennierna har samtliga stadens nämnder och bolag stora investeringsbeting som kommer att omfatta både bostäder, skolor, omsorgsboende och infrastruktur i tekniska anläggningar. I det sammanhanget måste koncernledningen lyfta fram att det är mycket välkommet med den samordning av intresseavvägningar som de föreslagna riktlinjerna ger förutsättningar för. En betydande flexibilitet och effektivitet måste dock utvecklas vid implementeringen av rutinerna i kombination med de gällande detaljplanprocesserna enligt Plan och Bygglagen, för att möjliggöra stadens ambitioner om exempelvis utveckling av nya bostäder m.m.

I övrigt hänvisar koncernledningen till bolagens synpunkter i ärendet.

Rådet till skydd för Stockholms Skönhet

Rådet till skydd för Stockholms Skönhets yttrande daterat den 21 december 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Med anledning av stadsbyggnadskontorets remiss av rubricerat ärende vill Skönhetsrådet anföra följande.

Grönare Stockholm är Stockholms stads program för planering, genomförande och förvaltning av parker och naturområden. I syftet ingår, förutom en konkretisering av strategier, också den pedagogiska ambitionen att synliggöra den s.k. ”blå” och ”gröna” strukturens värde ur ett samhällsekonomiskt perspektiv mer än det rent rekreativa. Enligt rådet är det här dokumentet ett värdefullt styrdokument i frågor som under lång tid varit eftersatta eller nedprioriterade och kan, rätt utformat, bli ett redskap som lyfter stadens gröna värden över formuleringar som ”kompensationsgrönska” och ”förstärkt grönstruktur” och i högre grad handlar om biologisk mångfald, tillgänglighet och effektivt resursutnyttjande på ett mätbart sätt.

Finansiering och organisation - planering, genomförande och förvaltning

Kommunstyrelsen fick i budget för 2016 i uppdrag att se över samordning, styrning och finansiering avseende grönstrukturfrågor inom Stockholms stad med syfte att staden ska kunna växa på ett hållbart sätt. Som konsekvens av det tydliga direktivet har trafikkontoret tilldelats ett anseeligt anslag för verksamhetsåret 2017-20. Frågan om de gröna värdenas finansiering har, under lång tid, komplicerats av förvaltningsskiljande ekonomi: investeringsbudget respektive förvaltningsbudget, driftbudget, stadsmiljöverksamhet, miljöövervakning och skötselplaner, rekreationsytor, idrottsområden och övriga friytor men också av byggherrars ambition och vilja i nybyggnadsprojekt och avtal i markanvisningar respektive villkor i planbestämmelser. Rådet ser den samordnande funktionen som bärande för att de nya riktlinjerna ska kunna bli den kvalitetssäkring de syftar till. De sju förvaltningar som hanterar frågorna om stadens gröna delar behöver därför, enligt rådet, inte bara en tydligare samverkansform utan också en samordnad styrning. Den analys som görs – med en förstärkt roll för stadsträdgårdsmästaren i en samordningsgrupp – bör enligt rådet också leda till en översyn av organisationsformerna till förmån för en centralt placerad förvaltning, jmf stadsträdgårdsmästarrollen 1938-71 under Holger Blom och Stockholms parkförvaltning verksamt under åren 1971-1979.

Styrdokument

Dokumentet som presenteras kopplas till Översiktsplanen och placeras hierarkiskt under Vision 2040 men ska inte ersätta utan komplettera det redan antagna Miljöprogrammet. Grönare Stockholm tillämpas sedan i lokala parkplaner på respektive stadsdelsnämnds nivå men också i andra beslut rörande gröna frågor i

stadens övriga nämnder. I förvaltningsfasen kompletteras de lokala planerna med ett kunskapsunderlag som på tjänstemannanivå uppdateras efter skiftande förutsättningar. Underlagen och kunskapsöverföringen innebär att ett Grönare Stockholm kan bli en strategisk checklista att checka av och beakta i all skeden av planering, genomförande och förvaltning.

För rådet står det klart att om värden ska säkras på relevant nivå måste de beaktas tidigare än i planprocessen – kompetensen att bedöma konsekvenser för exploatering i ett vidare perspektiv när det gäller strategier för långsiktig och hållbar planering respektive hushållande av park och natur måste förstärkas redan i markanvisningsskedet. Den samordningsgrupp som leds av stadsträdgårdsmästaren och bistår stadsledningskontoret i prioriteringar av gröna investeringar bör alltså inte bara verka i detta tidiga skede utan också ges mandat till egna beslut och verkställighet redan här. De gröna investeringarna måste också vara tydligt kopplade till den kommande driften så att en långsiktig finansiering finns för parkområdenas skötsel, både ur ett naturperspektiv och lika viktigt, ur ett trygghets- och användarperspektiv.

Syfte med vägledande riktlinjer – förhållningsätt och helhetssyn

Stockholm utvecklas kraftigt. Vad gäller byggtakt och förtätning gör staden just nu ett historiskt utvecklingssprång jämförbart med perioder som under industrialismen eller miljonprogrammets genomförande. De strategier och visioner vi väljer är bärande för utvecklingen och en avvägd kontroll av tillväxten med god förståelse för dess konsekvenser är bärande för dess kvalitet. Gemensamma processer är nödvändiga men också konkretiseringar av problemställningar som redovisar konfliktpunkter i processen är nödvändiga för analys och utvärdering.

Rådet finner underlaget för Grönare Stockholm idylliserande och i för hög grad av karaktären visionsdokument. För att bli ett redskap för den analyserande samordning som är nödvändig för ett långsiktigt, kvalitativt växande Stockholm bör riktlinjernas förväntade resultat klargöras tydligare. Rådet saknar redovisning av vad ett grönare Stockholm innebär och önskar att texten ska kunna redovisa vad som tillkommer och försvinner i ett växande Stockholm, att texten ska klargöra effekten av vad kvalitet framför kvantitet innebär för en biologisk mångfald och tydliggöra vad utvecklingen mot ett tätt och grönt Stockholm innebär. De goda exemplen som redovisas i bilagan är ett exempel på hur konkretiseringen kan genomföras men då måste de också analyseras.

Enligt rådet gagnar tydliggjorda riktlinjer inte bara den målgrupp av politiker och tjänstemän som ansvarar för utveckling och skötsel av parker och naturområden utan också de aktörer som vill bygga i Stockholm och den allmänhet som söker information om stadens ambition och vilja i frågorna.

Ett grönare Stockholm

Skönhetsrådet anser att parkplanering är en lika viktig strategisk utmaning som bostadsförsörjning eller kollektivtrafikutbyggnad. Parkplaneringen måste därför ånyo lyftas upp till en strategisk nivå och inte främst handla om blomplantering eller

gungställningar. Rådet anser därför att staden ska överge arbetssättet med grönkompensation eftersom det leder tanken till att parker är en kompensatorisk åtgärd snarare än en naturlig del i stadsplaneringen. Grönkompensation som fenomen är nära kopplat till frimärksplanering eftersom de båda utgår ifrån en byggherrestyrd ad-hoc planering snarare än övergripande stadsplanering. Vidare ser rådet det som olyckligt om grönytefaktorn som instrument reduceras till att handla om gröna tak och väggar eller används till att räknas om till kompensationsytor i andra delar i ett större stadsutvecklingsområde och vill föreslå att GYF tydligare används som nyckeltal i planprocessen. (Ett gott exempel på användandet av nyckeltal vad gäller park och natur är som referens den närhetsprincip som används vad gäller grönyta för stadsdelsinvånare och de metertal som begripliggör avstånd och tillgänglighet på lokal nivå.)

Rådet anser dessutom också att de inventeringar som görs av värden i naturmiljöer i samband miljökonsekvensbeskrivningarna bör göras tidigare och att stadens redan utförda kartläggningar av ESBO-områden måste respekteras bättre både när det gäller förtätning och förvaltande och att staden måste verka för att risker vad gäller stadens gröna hållbarhet måste upptäckas tidigare. Riktlinjerna handlar i den utsträckningen lika mycket om de befintliga ytornas förvaltande och användning och det bör tydliggöras att staden måste rusta för det ökade slitaget exploateringar medför vad gäller befintliga ytorna, kalkylera för slitaget och analysera effekten av den ökade användningen. Staden behöver också undersöka den upplevda tryggheten och genom upprustning och skötsel av parkområdena säkerställa att alla stockholmare känner sig säkra i stadens gröna miljöer. Här måste ansvaret utökas till att inte bara i planbeskrivningar hänvisa till närheten och tillgången till befintliga ytor och lämna förvaltandet av dessa utanför utan också redovisa effekten av den ökande befolkningen behov av dessa ytor.

Skönhetsrådets slutsats

Skönhetsrådet ställer sig mycket positivt till syftet med Grönare Stockholm och ser goda möjligheter att dokumentet, fördjupat och bearbetat efter de synpunkter som framförs ovan, blir ett viktigt redskap för en bättre, hållbar, balans mellan förtätning, utveckling och förvaltande av stadens grönytor. Rådet anser dock att samordningsfrågan bör ses över i en större organisationsöversyn för att ge stadens parker och naturområden den tyngd som de kräver i relation till stadens övriga kraftiga utveckling. Stadsträdgårdsmästaren bör i enlighet med detta få ett förtydligat uppdrag som chefstjänsteman för en särskild parkförvaltning för att värna och utveckla, ett i dess verkliga betydelse, grönare Stockholm.

Föreningen/Gruppen Skydda Nytorps Gärde

Föreningen/Gruppen Skydda Nytorps Gärde yttrande daterat den 24 november 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Förord: 2:a stycket - Stadens parker och natur har en allt mer central roll för att möta de utmaningar som ett förändrat klimat innebär, till exempel genom att hantera stora regnmängder.

Svar: Då vill man bygga nere i en dalsänka på lermark, en fd gammal sjöbotten.

3:e stycket Det behövs också en ökad delaktighet för stockholmarna, som genom sin kunskap och sitt engagemang kan bidra till en hållbar förvaltning och utveckling av stadens grönsstruktur.

Svar: Våra (medborgarnas) kunskaper och engagemang tar man absolut ingen hänsyn till eftersom det inte är i harmoni med byggplanerna.

1. Bakgrund

1.1 Stockholms grönsstruktur. 2:a stycket -De gröna och blå miljöerna ger staden möjligheter att möta flera av stadsutvecklingens utmaningar i form av till exempel klimatförändringar, belastning på luft och vatten och sociala skillnader. Parker kan t.ex. användas till att sänka temperaturen vid varmt väder, de kan också ta emot och infiltrera dagvatten vid häftiga regn. Samtidigt kan en park vara viktig för invånarnas mentala och fysiska hälsa samt vara en social mötesplats.

Svar: Ja, Nytorps Gärde är idag ett sådant grönområde som uppfyller alla dessa kriterier. Men ska förstöras med nybygge.

1.2 Stockholmarnas parker och naturområden. 4:e stycket, sista meningen - Den regionala grönsstrukturen som omfattar både vatten och grönska har sammantaget stora ekologiska, rekreativa och kulturella värden.

Svar: Detta vet man, men struntar i det, för att man vill bygga, bygga, bygga. Var man bygger spelar ingen roll. Man är beredda att förstöra dessa värden.

1.3 Syfte med Grönare Stockholm. 1: stycket - Målgruppen..... stockholmarna i allmänhet.

Svar: Är det vi som bor här, alla som kommer hit, alla som ska flytta in i nybygget. Är det vi som är målgruppen. Lokala parkplaner som beslutas av stadsdelsnämnderna och i tematiska kunskapsunderlag.

Svar: Det behövs ingen parkplan. Låt bli Nytorps Gärde, låt gärdet vara kvar som ett väl fungerande grönområde.

2. Utmaningar och gällande mål för ett grönare och tätare Stockholm.

2.1 Stockholm och omvärlden

Svar: Grönare och tätare är en motsättning i sig själv. Om man vill förtäta på Nytorps Gärde blir det inte grönare, utan Nytorps Gärde blir mindre. Det är viktigare att bygga på grönområden än att skydda grönområden. Det tas inte hänsyn till varken Barnkonventionen eller miljömålen.

Miljöprogram i en ruta.

3.6 Stockholm ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden.

3.7 Varje stadsdel ska planeras för god stadsmiljö

Svar: Vi har redan Nytorps Gärde som har höga rekreations- och naturvärden.

Dessutom vill vi som bor här inte ha stadsmiljö. Vi vill behålla närförortsmiljön som vi sätter stort värde på.

Översiktsplanen i en ruta.

Svar: Det är tre punkter, där Nytorps Gärde uppfyller alla tre. Det finns Nypanbadet, utegym och nära till Kärrtorps IP. Så det är redan säkerställt.

2.3 Ekosystem och naturens nytta.

De senaste åren har kunskaperna om grönområdenas möjligheter att tillhandahålla ekosystemtjänster.....möta kommande klimatförändringar, kunna tydliggöra värdet av naturområden, t.ex. när det gäller möjligheten att ta hand om effekterna av kraftiga regn.naturområden stor betydelse för livskvalitet och folkhälsa. Angeläget att det finns rofyllda gröna miljöer som är tillgängliga för stockholmarna. Barn, som regelbundet är ute i gröna, variationsrika och naturpräglade utemiljöer blir enligt forskning mindre stressade och sjuka mer sällan.

Svar: Finns det någon logik i att bygga nere i en dalsänka ? Nej, all forskning visar att det är en god ide att bygga på hårdmark, vilket Nytorps Gärdet inte är. Dessutom ska man eftersträva att bygga på ytor som inte riskeras att få höga vattenflöden av skyfall och översvämningar i markplan i husen.

Nätverket av offentliga rum.

De värden som stockholmarna uppskattar mest i parker, natur och vatten behöver bevaras och förstärkas.

Svar: Förstärkas betyder i detta sammanhang, bebyggas. Nej, Nytorps Gärde behöver inte "förstärkas". Utan behållas i dess nuvarande skick.

2.4 Gemensamma förhållningssätt.

2:a stycket. För att parkanläggningar och naturområden ska vara tillgängliga, funktionella och attraktiva i praktiken skötsel av anläggningen.

Svar: Nytorps Gärde har allt detta redan, tillgängligt, funktionell och attraktivt och detta vill man förstöra. Nytorps Gärde behöver ingen skötsel utan är i nuläget väldigt kostnadseffektivt. Det klipps gräsmatta ibland.

Tillsammans med stockholmarna.

I stadsdelsområdena möter stadens personal de konflikter som kan uppstå när medborgarna använder parker och natur på olika sätt.

Svar: När det gäller Nytorps Gärde har vi på alla år inte hört, sett eller uppfattat några konflikter av alla de som använder Nytorps Gärde på olika sätt.

3 Övergripande riktlinjer.

3.1 Stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreation- och naturvärden.

Beskrivning av målet

Medborgarna ska kunna vara delaktiga kring utvecklingen av sina gröna miljöer.

Svar: Vårt Nytorps Gärde behöver inte utvecklas, ordet utvecklas betyder i klartext i detta sammanhang - bebyggas. Nytorps Gärde har dessa kvaliteter redan . Det blir förstört om man tar mark från gärdet till bostäder. Nytorps Gärde ska inte utvecklas !! Finns inget behov.

Förståelsen av stockholmarnas behov behöver öka.

Svar: De synpunkter och den kunskap som vi stockholmare har passar inte in i förtätningen. Man vill bara ha dialog med medborgare som delar politikernas uppfattning.

Befintlig grönstruktur berikas utifrån behoven i en växande stad.

Svar: Hela detta stycke berör allt det som redan sker på Nytorps Gärde.

Ytterstadens grönområden får flera funktioner.

Svar: Hela detta stycke beskriver att Nytorps Gärde inte får vara ifred som den naturliga natur som det är idag. Utan det ska förstöras och tillrättaläggas som en park, som vi absolut inte vill ha. Det är det värdefulla med gärdet att det INTE är tillrättalagt. Det pågår mycket aktiviteter av spontan natur och även festivaler, ballongflygning och annat som är planerat. Med vetskap om allt som Nytorps Gärde redan används till, så behövs inget berikande (nybygge) eller flera funktioner, utan det skulle bara strypa de aktiviteter som finns idag.

Faktaruta parkriktlinjer.

Svar: Detta är en beskrivning av Nytorps Gärde som idag redan uppfyller alla krav. Även sista meningen om "måste vara stort nog".

Öka tillgängligheten till Stockholms grönområden för att få en sammanhängande stad.

Svar: Det som beskrivs som ett mål är redan uppnått på Nytorps Gärde. Dessutom bör man ta i beaktan att Nytorps Gärde är den enda stora, öppna, platta området i stadsdelen och dessutom mycket tillgänglig i sin nuvarande form. Däremot finns det inget behov av att få en sammanhängande stad. Varje område, förort är unik med sin speciella karaktär, vilket det ligger en stor charm i. Orienterbarheten behövs nog inte. Medborgarna hittar till Nytorps Gärde, även dom som inte bor i området. Det har visat sig när det är festival eller Parkteatern kommer, som två exempel.

3.2 Trygga en livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald.

Beskrivning av målet.

Svar: Om man låter bli Nytorps Gärde, så är man redan i mål. N.G. är redan tillgängligt och har redan de värden som man ska värna om.

3.3 Ett effektivt resursutnyttjande och samspel mellan förvaltning och utveckling.

Beskrivning av målet.

Parker och naturområden representerar stora värden som har byggts upp under lång tid.

Svar: Ja, och detta vill man förstöra. Efter att man har tagit gärdet i anspråk till nybygge, så går det inte att återställa den naturen igen.

Ekosystemen ger stora bidrag till Stockholm.

Ökat slitage i parkerna ställer krav på smarta lösningar.

I en tätare stad blir det fler människor som använder stadens naturområden. gröna områden behöver anpassas.

Svar: Behöver anpassas, betyder minskas. Nytorps Gärde är stort, vilket är viktigt med tanke på slitage och bla. vattenavrinning.

Bättre erfarenhetsåterföring och lärande mellan olika roller.

Svar: Är det på grund av kunskapsbrist som gör att man vill förstöra och

förminska Nytorps Gärde ? I så fall är det mycket allvarligt. Vi föreslår att man tar till sig den kunskap som redan finns hos forskare angående klimat och miljö och även medlemmar i föreningen/gruppen har gedigna kunskaper.

Faktaruta Riktlinjer vid planering och utredning.

Stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreation- och naturvärden.

Vilka behov och kunskaper har fångats upp från medborgarna i samband med projektet?

Hur har tillgänglighet och närhet till odlingsmöjligheter , friluftsliv, motion och natur beaktas ?

En livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald ska tryggas

Stadens resurser ska utnyttjas effektivt med ett gott samspel mellan förvaltning och utveckling.

Har dagvattenstrategi, stadens skyfallsmodell och riktlinjer..... Både för normalväder och för extrem nederbörd.

Svar: Dessa riktlinjer följs inte. Några punkter följer man. Men de som inte passar in i förtätningen på Nytorps Gärde, tar man ingen hänsyn till.

Faktaruta Riktlinjer vid genomförandet.

Hur säkerställs att stockholmarnas synpunkter från planeringsfasen tillgodoses ?

En livskraftig grönstruktur med rik biologisk mångfald ska tryggas.

Svar: Man behöver inte skapa det som redan finns i form av Nytorps Gärde. Stockholmarnas synpunkter tillgodoses inte om de har en annan uppfattning än politikerna.

4.3 Förvaltningen.

Medborgarengagemang i förvaltningsprocessen.

Det är viktigt att staden tar tillvara medborgarnas kunskap och engagemang både i vardagen och förändringsprocesser. Stadsdelsnämnderna arbetar med att stärka den lokala demokratin genom t.ex. medborgardialog, medborgarförslag, parksamråd, brukaravtal, parkaktiviteter och naturpedagogik.

Svar: Vi medborgare kör man över. Samråden är tyvärr bara ett spel för galleriet. Det tycks vara byggbolagen som styr och har makten att bygga var, hur och för vem dom vill.

5 Genomförande och uppföljning.

Svar: Nytorps Gärde behöver inte planeras eller förvaltas. Nytorps Gärde är naturmark som sköter sig själv.

Vi i Skydda Nytorps Gärde kräver:

Att Nytorps Gärde skyddas och bevaras mot alla ingrepp och exploatering. Det är idag ett mycket populärt och använt grönområde, som används till massor av aktiviteter. Det är vårt rekreatjonsområde. Fördelen med Nytorps Gärde är att det är stort, tryggt, tyst och lättillgängligt. Nytorps Gärde används av alla åldersgrupper hela året runt.

Att vi bevarar Nytorps Gärde till alla de som ska flytta in i stadsdelen och till kommande generationer.

20.000 personer har skrivit under på detta krav på våra namnlistor hitintills, och vill bevara och skydda Nytorps Gärde och Hammarbyskogen.

Föreningen Stor-Stockholms Koloniträdgårdar

Föreningen Stor-Stockholms Koloniträdgårdars yttrande daterat den 24 november 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Synpunkter på förslag till "Grönare Stockholm ...", Dnr: 171-1292/2016

Föreningen Stor-Stockholms Koloniträdgårdar – FSSK inlämnar härmed sina synpunkter på ovan nämnda förslag. FSSK är samverkansorgan för hela Stockholms Koloniträdgårdsrörelse och företräder mer än 70 olika koloniträdgårdsföreningar inom Stockholms stad med mer än 7000 medlemmar och deras familjer. Trots att FSSK av fullmäktige anses företräda kolonirörelsens intressen och regelbundet för samverkansamtal med staden bl. a i det av fullmäktige tillsatta "Forum för koloniträdgårdar", har detta ärende inte delgetts oss direkt. Istället har vi uppmärksammats om detta ärendes existens via privatpersoner. Vi anser att ärendet i högsta grad även påverkar verksamheten i stadens koloniträdgårdar, vilka vi anser ingår i stadens gröna verksamheter.

Koloniträdgårdsverksamheten i Stockholm

Stockholms stad har en lång och stolt tradition vad avser koloniträdgårdsverksamheten i staden. I huvudsak kan sägas att koloniträdgårdarna uppstod i början av förra seklet kring år 1900. Rörelsen växte kraftigt och utvecklades i hela staden för att ge främst stadens mindre bemedlade invånare möjlighet att odla grönsaker och frukt och möjliggöra vistelse i en mer hälsobringande miljö än stadens täta bostadskvarter. Särskilt under de båda krigsperioderna spelade verksamheten en betydande roll för livsmedelsförsörjningen i staden. Tillsammans med medlemmarna i koloniträdgårdsföreningarna utvecklade staden verksamheten till ett betydande inslag i stadens gröna verksamheter. Ända fram till stadsdelsnämndsreformen fanns ett särskilt kommunalt kontor som handlade denna verksamhet. Under 1970-talet utvecklades särskilda modeller för hur verksamheterna skulle utformas och skötas i staden. I huvudsak har dessa former kunnat bibehållas även efter stadsdelsnämndsreformen och den senaste omförhandlingen av gällande avtal och regler. Stockholms regelverk för koloniträdgårdsverksamheten innebär att även mindre bemedlade Stockholmare kan delta och att koloniområdena är öppna parkområden för alla stadens invånare och besökare.

I stadens tidigare handlingar angående parker, naturområden och viktiga gröna strukturer har alltid koloniträdgårdarna framhållits som viktiga inslag. De idag gällande avtalen innebär även att det tydligt markeras att koloniträdgårdsverksamheten är en del av stadens gröna satsningar och värden. I de av fullmäktige antagna grundläggande ordningsreglerna för koloniträdgårdarna sägs t ex: "*Stockholms stad*

har upplåtit mark till koloni och fritidsträdgårdar för att bereda innevånarna i staden tillfälle till rekreation och värdefull fritidssysselsättning. Den upplåtna marken ska disponeras så att den också utgör ett tilltalande inslag i miljön. De som har arrenderätt till kolonilotter måste i sin verksamhet ta hänsyn till detta och till varandra. Därför har Stockholms stad godkänt följande allmänna ordningsföreskrifter.”

Koloniträdgårdsverksamhet och trädgårdar i förslaget

Vi finner det mycket märkligt och trist att vare sig begreppet *trädgård* eller *koloniträdgård* finns medtaget i de föreslagna riktlinjerna. Den enda gången som trädgård nämns är när man redovisar stadsträdgårdsmästarens roll. Begreppet *”Odling”* förekommer i samband med att man redovisar Stockholms parkriktlinjer från 2006 och i samband med redovisningen av förslaget till *”Riktlinjer vid planering och utredning”*. I den senare skrivningen sägs dels: *”Hur har tillgänglighet och närhet till odlingsmöjligheter, friluftsliv, motion och natur beaktats?”*, dels: *”Hur kan möjlighet till stadsodling i relevanta delar av park- eller naturområdet tillskapas i mån av intresse från de närboende?”*

Trots att man i den senare skrivningen tar upp invånarnas möjligheter till bostadsnära odling nämns överhuvudtaget inte koloniträdgårdsverksamheten som en resurs för att möta denna efterfrågan. Dessutom använder man sig i den sist anförda meningen enbart av modeordet *”stadsodling”* utan att påpeka att den sedan 100 år tillämpade stadsodlingen i Stockholm har varit och är koloniträdgårdsverksamheten.

Koloniträdgårdsföreningarna försöker uppfylla alla de krav som ställs på vår verksamhet av staden för att leva upp till att vara ett viktigt och uppskattat inslag i stadens gröna verksamheter. Vi ställer alltid upp på att samverka med stadsdelsförvaltningarna och med övriga förvaltningar för att så långt möjligt tillfredställa invånarnas önskemål om möjligheter till fritidsodling och trädgårdsverksamhet. Vi finner det emellertid ibland svårt att klara detta när vi ser den kraftigt ökade efterfrågan från stadens invånare. I våra samverkanssamtal med staden i *”Forum för Koloniträdgårdar”* har vi även pekat på en lång rad med frågor där regelverket från staden är oklart eller motsägelsefullt. Likaså har vi tagit upp ett antal frågor som kommer att kraftigt påverka vår verksamhet i framtiden om inte stadens stöd till oss förstärks och regelverket förtydligas. Det torde finnas all anledning att riktlinjerna för denna samverkan i *”Forum för Koloniträdgårdar”* togs med i detta dokument för den framtida förvaltningen av stadens gröna markområden.

Koloniträdgårdar och odlingslotter - ett verktyg för att uppnå viktiga samhällsmål

Slutligen vill vi räkna upp ett antal punkter om hur vi menar att koloniträdgårdsverksamheten bör ses som en samhällsnyttig verksamhet även i storstaden och som i hög grad överensstämmer med stadens målsättning för ett grönare Stockholm:

Att ha tillgång till en trädgård, odlingslott eller koloniträdgård är naturligtvis en stor tillgång för de tätortsbor som så önskar. Men det har också upprepade gånger slagits fast av beslutsfattare i stat och kommuner samt av olika forskare att det är en

samhällsnyttig verksamhet som bedrivs i koloniträdgårdsföreningarna.

Koloniträdgårdsrörelsen är en mer än hundraårig folkrörelse och en allmännyttig ideell organisation som grundades med sociala ambitioner som främsta drivkraft. Vår verksamhet formas av idéer om folkhälsa, sundhet, gemenskap, rekreation, livsmedelsförsörjning och civil beredskap. Vi vill särskilt framhålla följande punkter som visar koloniträdgårdsrörelsens samhällsnytta:

* *Trivselsvärden i staden.* Vi förordar att koloniområdena är öppna för allmänheten och att de därmed utgör ett inslag i stadens grönstruktur. De är därigenom uppskattade promenadområden för många som bor i staden förutom att de utgör ett rekreativt område för kolonisterna. Trädgårdsverksamheten är ett värdefullt komplement till stadens bostadsområden och en del av stadens park- och naturmiljö.

* *Främjar ekologisk livsstil.* Att själv odla köksväxter, frukt och bär och kompostera avfallet är att i sin egen livsföring kunna tillämpa en ökad medvetenhet i miljöfrågor. Trädgården kan bli en länk mellan landsbygdens odlingslandskap och livet i tätorten och göra kretsloppstänkandet begripligt. Trädgårdsodlingen är därför en inkörsport till en ekologiskt rimligare livsstil och ett långsiktigt hållbart modernt samhälle.

* *Främjar biologisk mångfald i staden.* Intensivt odlade trädgårdar är biotoper med en mångfald och artrikedom som är unik i staden. Koloniområden, hemträdgårdar, parker och naturområden kan i ett medvetet planeringsarbete formas till en sammanhängande grönstruktur i staden. Många trädgårdar är levande genbanker med ett otal kulturväxter som odlas vidare i generationer.

* *Ett instrument i friskvård och äldreomsorg.* Trädgårdsodling i liten skala betyder frisk luft, lagom motion, ett levande intresse att dela med likasinnade i sin omgivning, bidrag till en näringsriktig kost, trivsel och skönhet i närmiljön. Koloniträdgårdarna ger förutsättningar för en social samvaro över generationsgränser. Mycket av det som man på olika sätt försöker åstadkomma i friskvård, rehabilitering och äldreomsorg finns inbyggt i koloniträdgårdsverksamheten.

* *Stärker kulturell identitet och bidrar till integration.* I koloniträdgårdsområdena möts människor med olika bakgrund och från olika kulturer kring ett gemensamt intresse. Här förmedlas odlingskunskap och kultur genom praktisk samverkan. Många invandrare har fört in nya element i vår trädgårdskultur och ges en bättre möjlighet till integration genom arbetet kring det gemensamma trädgårdsintresset i koloniträdgårdarna.

* *En skola i närdemokrati.* Koloniområdena förvaltas normalt av en förening bildad av alla områdets kolonister. Föreningen är den självklara basen för studier, fester och andra arrangemang. I verksamheten får medlemmarna erfarenhet av att på demokratisk väg lösa konflikter och ta gemensamt ansvar. För många nya medborgare är koloniföreningen den första kontakten med svensk föreningstradition.

* *Bidrar till livsmedelsförsörjningen.* Det kan idag kännas främmande att tänka på trädgårdarna som en resurs i folkhushållet. Faktum är ändå att fritidsodlingen står för en icke obetydlig del av de köksväxter, frukter och bär som konsumeras. Ur beredskapssynpunkt kan det också vara viktigt att det inte bara finns odlingsmark

tillgänglig, utan att det också finns elementära kunskaper om odling liksom en levande fritidsodling.

* *Främjar ett långsiktigt hållbart samhälle.* Trädgårdarna är en inkörsport till en ekologiskt rimligare livsstil och har betydelse för en miljövänlig och säker livsmedelsproduktion. Detta är viktiga komponenter för en långsiktigt hållbar stad.

Reservationer m.m.

Exploateringsnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Joakim Larsson m.fl. (alla M) enligt följande.

Närhet till attraktiva parker och grönområden är en av de viktigaste och mest uppskattade stadskvaliteterna bland stockholmarna. Grönska i form av små och stora parker, naturområden och välutformade gatumiljöer med träd, fickparker, gröna väggar och tak gör staden mer inbjudande. Men det räcker inte att parker och grönområden bara finns till utan de kräver en väl genomtänkt utformning och omsorgsfull skötsel för att berika stadsbilden och bidra till en vackrare och mjukare stadsbild, ge skugga, fånga upp regnvatten, rena luft, gynna den biologiska mångfalden och skapa en säkrare trafikmiljö. Dessa frågor blir extra viktiga i en tid när Stockholm växer och ställer krav på att miljöfrågorna beaktas i ett tidigt skede i stadsplaneringen. Då ansvaret för att utveckla parker och naturområden delas mellan ett flertal nämnder och bolag behöver processer och ansvarsfördelning vara tydliga. Just detta är syftet med riktlinjerna för ett Grönare Stockholm.

Dessvärre skapar föreslagna riktlinjer knappast mer tydlighet. Riktlinjerna skapar snarare en allmän begreppsförvirring, inte minst i förhållande gentemot stadens miljöprogram och översiktsplan. Stadens miljöförvaltning beskriver saken väl, ”många olika begrepp används om samma sak och samma begrepp används för olika saker”. Detta innebär tyvärr att riktlinjerna riskerar att bli odugliga i förhållande till sitt syfte, nämligen att skapa en tydlig vägledning. Vi kan inte acceptera att staden beslutar om riktlinjer som gör stadens miljöarbete mer komplicerat för stadens verksamheter. Riktlinjerna ska finnas för att beskriva hur staden ska arbeta för att nå de mål som finns i miljöprogrammet och översiktsplanen, inte skapa förvirring.

Givetvis krävs det också mer än övergripande riktlinjer för att förverkliga de positiva tankar som genomlyser dokumentet, det krävs även tillräckliga resurser. Stadens parker och grönområden behöver på många håll en upprustning, men det får inte ske på bekostnad av det löpande underhållet som vi upplevt sedan den rödgrönrosa majoriteten tog över ansvaret. Det finns många exempel på minskade ambitioner i stadsdelarna kring underhållet och inte kommer investeringarna göra det lättare med fler parker och grönytor att underhålla. Vi välkomnar den rödgrönrosa majoritetens treåriga investeringssatsning på grönstruktur men betonar att de stora utmaningarna ligger i att underhålla de parker och grönytor som redan finns.

Fastighetsnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Richard Bengtsson m.fl. (alla L) och Henrik Sjölander m.fl. (alla M) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Idrottsnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Bo Sundin (M), Daniele Fava (L), Mikael Valier (KD) samt Mathias Mellgren (C) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Kulturnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Rasmus Jonlund m.fl. (alla L) och Sophia Granswed m.fl. (alla M) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Reservation anfördes av Jonas Naddebo m.fl. (alla C), Torbjörn Erbe m.fl. (alla M) och Sabine Pettersson (L) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Trafiknämnden

Särskilt uttalande gjordes av Cecilia Brinck m.fl. (alla M) och av Patrik Silverudd (L) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Bromma stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Cecilia Obermüller m.fl. (alla MP) enligt följande.

Vi finner att förvaltningen har lämnat ett bra svar på remissen.

Det är viktigt att det finns bra riktlinjer för arbetet med stadens gröna strukturer när Stockholms befolkning fortsätter att växa. Grönare Stockholm och dess riktlinjer måste vara en viktig del i arbetet med framtagandet av ny översiktsplan.

Naturen har en mycket stor betydelse för människors välbefinnande och ett egenvärde i sig. I senaste rapporten från WWF anges att bestånden av däggdjur, reptiler, fiskar, fåglar mm har minskat med hela 58% sedan 1970-talet, vilket är skrämmande. Den stadsnära naturen har ofta mycket höga biologiska värden då den inte brukats såsom storskaligt skogs- och jordbruk.

Arealen hårdgjord yta bör inte öka om vi ska få till stånd en klimatsmart och robust stad som är hälsosam för ung som gammal.

Kartan är mager, då den inte pekar ut många av de inre grönstråken, de som ligger i anslutning till bostadsområdena och är så viktiga för särskilt den yngsta och äldsta delen av befolkningen. Stora arealer och delar av staden framstår i kartan som vita, naturfria ytor. Även de stora regionala grönkilarnas sträckning är inte markerade.

Det som saknas i Grönare Stockholm är en vision, en framtida ambition och en karta som uttrycker en viljeinriktning avseende sammanhängande grön infrastruktur. Det är mycket viktigt att vi värnar och utvecklar de värdefulla grönstrukturerna som finns i staden. Kompensationsåtgärder måste börja fungera och ambitionen bör vara att plantera två nya träd för varje träd som fälls. Minimått för parkyta per invånare bör övervägas, särskilt i områden som förtätas eller är nya planeringsområden. Ytterstad och närförorters befolkning riskerar annars att få sämre tillgång till natur än delar av innerstadens.

Finansierings- och fördelningsmodellen ska främst inriktas på biologisk kompensation och stärkande av ekosystemen. Mer resurser behövs för trädvård och plantering.

Avsnitt 3.2 kan behöva bearbetas och tillföras biolog-/ekologkompetens. Andel naturmark bör följas upp och fler indikatorer och nyckeltal införas.

I Bromma stadsdel ser vi gärna att vi arbetar med utgångspunkt från de riktlinjer som ges i Grönare Stockholm och i linje med vad förvaltningen anfört bör ett arbete med att säkra Ålstens- och Storskogen som kultur- eller naturreservat påbörjas. Nämnden ser gärna ett ökat samarbete mellan stadsdelen och våra kolonister, föreningar, studieförbund och förskolor samt skolor för att öka kunskapen om natur och odling.

Vi har fantastiska resurser i form av natur, landskap och topografi. Det är billigare och ekologiskt rätt att värna det vi har än att nyanlägga. För den ekologiska skötseln är det viktigt med kunskap hos entreprenörerna och stadsdelarna, där det är väsentligt att värna biologisk mångfald, rödlistade och skyddsvärda arter och deras biotoper med bl.a. Fläder, Slån, Nypon, Hägg; Hassel, Rönn och Oxel.

En revidering av det lokala parkprogrammet med ekologisikt och ekosystemperspektiv kanske kan vara aktuellt för Bromma.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Tigerström m.fl. (alla M) och Jonatan Ohlin (L) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Abit Dundar m.fl. (alla L) och Anette Hellström m.fl. (alla M) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Jennyfer Redin m.fl. (alla M) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Ersättaryttrande gjordes av Bertil Pelland (C) enligt följande.

Bättre och säkrare framkomlighet till friluftsområdet Kyrkhamn-Lövsta

I Hässelby Frilufts och naturområdet Kyrkhamn-Lövsta-Riddersvik i västra Stockholm omfattar ca 300 ha. Området som har en rik och omväxlande natur, stort utbud på fornminnen och historiska miljöer erbjuder också enastående möjligheter till ett aktivt friluftsliv med bl.a. Lövsta friluftsbad, som sommartid besöks av många familjer med barn i alla åldrar. Inom området finns många aktiva föreningar etablerade, med stort utbud av verksamheter.

Det finns också ett sextiotial övriga sevärdheter, attraktioner och upplevelser, som främst under helger nyttjas av många av stadsdelens medborgare samt av näraliggande skolklasser, vilka kommer i långa cykelkolonner för uteaktiviteter med inslag av trafikkunskap.

I anlutning till friluftsområdet ligger också Lövsta återvinningscentral, som för med sig intensiv biltrafik på Lövstavägen, dels av ÅVC:s interna lastbilstrafik och dels av privathushållens grovsopor. Den enda möjliga gång och cykeltrafik till friluftsområdet sker på en smal dubbelriktad gång/cykelbana som löper parallellt med biltrafiken.

För att göra området mer lättillgängligt föreslås;

att befintlig gång och cykelbana mellan Glädjevägen till

Kyrkhamnsvägen breddas och att det görs tydlig markering med trafiklinjefärg mellan gång resp. cykelbana.

att det monteras skyddsräcke/staket mellan bilkörbanan och gång/cykelbanan för att skydda framförallt barn från biltrafiken.

att en ny busshållplats inrättas i korsningen Lövstavägen/Blomsterkungsvägen, för att göra friluftsområdet mer lättillgängligt för gångtrafikanter i allmänhet och de med barnvagnar i synnerhet.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Henrik Sjölander m.fl. (alla M) och Maria Johansson m.fl. (alla L) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Petra Gardos Ek m.fl. (alla M) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Aleks Sakala m.fl. (alla M) och Burhan Yildiz m.fl. (alla L), enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Kristina Lutz m.fl. (alla M) och Jessica Sjönell (L) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Elisabeth Johnson m.fl. (alla M) och Jan Jönsson m.fl. (alla L), enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Sus Andersson m.fl. (alla MP) och Anna Jonazon m.fl. (alla S), enligt följande.

Vi finner att förvaltningen har lämnat ett bra svar på remissen. Det är viktigt att det finns bra riktlinjer för arbetet med stadens gröna strukturer när Stockholms växer.

Grönare Stockholm och dess riktlinjer måste vara en viktig del i arbetet med framtagandet av ny översiktsplan. Naturen har en mycket stor betydelse för människors välbefinnande och ett egenvärde i sig. I den färska rapporten Living Planet Report från WWF anges att världens bestånd av fåglar, däggdjur, amfibier, reptiler och fiskar har minskat med hela 58% sedan 1970.

Det som saknas i Grönare Stockholm är en vision, en framtida ambition och en karta som uttrycker en viljeinriktning avseende sammanhängande grön infrastruktur. Det är mycket viktigt att vi värnar och utvecklar de värdefulla grönstrukturerna som finns i staden.

Kartan behöver tydligare peka ut de grönstråken som ligger i anslutning till bostadsområdena och är viktiga för särskilt den yngsta och äldsta delen av befolkningen. Stora arealer och delar av staden framstår i kartan som vita, naturfria ytor. Inte heller de stora regionala grönkilarnas sträckning är markerade.

Finansierings- och fördelningsmodellen ska främst inriktas på biologisk kompensation och stärkande av ekosystemen. Mer resurser behövs för trädvård och plantering. Ambitionen bör vara att plantera två nya träd för varje träd som fälls. Arealen hårdgjord yta bör inte öka om vi ska få till stånd en klimatsmart och robust stad som är hälsosam för ung som gammal.

Minimått för parkyta per invånare bör övervägas, särskilt i områden som förtätas eller är nya planeringsområden. Ytterstad och närförorters befolkning riskerar annars att få sämre tillgång till natur än delar av innerstadens.

Avsnitt 3.2 kan behöva bearbetas och tillföras biolog-/ekologkompetens. Andel naturmark bör följas upp och fler indikatorer och nyckeltal införas.

Nämnden ser gärna ett ökat samarbete mellan stadsdelen och våra kolonister, föreningar, studieförbund och förskolor samt skolor för att öka kunskapen om natur och odling.

För den ekologiska skötseln är det viktigt med kunskap hos entreprenörerna att värna biologisk mångfald, rödlistade och skyddsvärda arter och deras biotoper

Särskilt uttalande gjordes av Ole-Jörgen Persson m.fl. (M) och Bengt Porseby (L), enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Södermalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Filip Solsjö m.fl. (alla M) och Anne-Lie Elfvén m.fl. (alla L) enligt följande.

Se särskilt uttalande under exploateringsnämnden.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Torbjörn Erbe m.fl. (alla M) och Evy Kjellberg (C), enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.

Östermalms stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Therese Carlborg m.fl. (alla M) och Mimmi Deljerud Engholm (L) enligt följande.

Se under exploateringsnämnden.